

Bílé Karpáty

Biele Karpaty

1/2003

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Z obsahu:

- * Posledný mlynár v Bošáckej doline * K jubileu Vlasty Grycové
- * Pohled na krajinu GISem * Bílými Karpáty železnici * O čem vypovídají šneci

V Bošáckej doline obnovuje řemeslo svých předků Ján Janega. Jak se mu to daří se dočtete v rozhovoru „Posledný mlýnár v Bošáckej doline“ na str. 2 - 3.

Česko-slovenský Silvestr ve Strání má již desetiletou tradici. Jak probíhal letos? To se dozvíte v rubrice **Akce v Bílých Karpatech** na str. 5

V nové rubrice **Portrét** na str. 11 představujeme MUDr. Josefa Hlobila.

Vyhlašeni literárních a výtvarných soutěží na Dni Země uvádíme v rubrice **Učíme se od mala** na str. 7.

Obsah:

Úvodník

Jarní úklid 1

Náš rozhovor

Posledný mlýnár v Bošáckej doline 2

Akce v Bílých Karpatech

/ Akcie v Bielych Karpatoch

Kde se zachraňují žáby, Botanická sekce

po osmnácté 4

Silvestr 2002, Přejďte na Ekojarmark 5

Ovoce našich dědů

O významu ovocných stromů 6

Učíme se od mala / Učíme sa od mala

Soutěže ke Dni Země 7

Nabídka seminářů o ekologické výchově,

Environmentální výchova v CHKO 8

Seno a senníky 10

Portrét

MUDr. Josef Hlobil 11

Něco z kultury

K jubileu Vlasty Grycové 12

Zprávy ze Správy / Správy zo Správy

Pohled na krajinu GISem 13

Chceme vyřadit strom 14

Program péče o krajinu v r. 2003 15

Pole neorané

Pastva v Bílých Karpatech 16

My a životní prostředí

Šetrné papírování 17

Recenze

Želary 17

Bílými Karpáty železnici 18

Tajemství přírody / Tajomstvá prírody

Pozor na jarní drahokam, O čem

vypovídají šneci 19

Pohádka

O tom, proč se nevyplácí křičet 22

Česko-slovenský slovníček 23

Pro chytré děti 24

Zajímavosti o železniční trati z Veselí nad Moravou do Nového Města nad Váhem včetně unikátních historických fotografií přinášíme na str. 18.

Co všechno se dá zjistit díky nalezeným ulitám šneků? Dočtete se v článku Vojena Ložka v rubrice **Tajemství přírody** na str. 19 - 21.

Pro hodné děti máme pohádku **O tom, proč se nevyplácí křičet** na str. 22 - 23.

A pro chytré děti hádanky a otázky na stránce 24.

Jarní úklid

Tak jsme se přece jen dočkali! Ačkoli se to letošní jaro příkrádá nesměle a jakoby zakřiknuté, konečně je tady. Vřava už té zimy, sněhu, ledovic a chřipek bylo dost. Mnohokrát jsem v únoru slyšel, že letos snad jaro ani nepříjde. Že po Velikonocích přijdou hned Vánoce, a že snad nastává nová doba ledová.

Konec řečí, konec dohadů - jaro je tady. Stačilo několik teplejších dnů a řeky i potoky setřásly ledové pancíře. Kam dosáhl sluníčko svými horkými tlapkami sníh už zmizel a

Předjaří na Vyskovci

dnes se drží jen ve stinných a vyšších polohách. Sněženky a čemeřice již udivují novostí svých květů a až budete čist tyto řádky, snad už na vašich zahrádkách budou svítit barevné květy krokusů a v příkopech malinká sluníčka podbělů.

První jarní dny však přináší i některé smutné chvílky a zlobte se na mne nebo ne, malinko se u nich zastavím.

Kdekoli sejde sníh, odhalí krajinu i obec ve své nahotě. A hle! Všude je vrstva prachu a špíny, písku z posypů cest, spousty papírů, papírků a nedopalků cigaret. Týdny bude trvat, než déšť a vítr (výjimečně i lidé) ulice, dvorky a zahrádky vyčistí a než zbylý nepořádek zakryje bujná vegetace. Všechno však jen tak uklidit nepůjde. Sebesilnější vítr ani déšť neodklidí ty hromady odpadů, které zdobí kdekaké křovi, lesíky, strže a příkopy. Kamkoli se auto či alespoň pěšák s vozíkem dostane skrývá se nějaký ten „poklad“.

V posledních letech jsem procestoval velkou část Středomoří, od Turecka až po Maroko. Krom jiného jsem si všiml jak se v Orientu řeší problém odpadů. Toho si tam totiž nelze nevšimnout. Odpadky jsou všude kolem vás. Nechápete konání obyvatel tureckého města Samandag, ležícího na pobřeží

„Uklizené“ zbytky stavebního materiálu

kvapeně zíráte na rozlehlou planinu, kterou zdobí tisíce hromad komunálního odpadu, jejichž pach zanášá vítr na nedaleké pláže nádherného letoviska na břehu Atlantiku. Stojíce na překrásné louce na jižních svazích Staré planiny v Bulharsku obdivujete stovky orchidejí kvetoucích mezi plechovkami a igelitovými sáčky na okraji nezměrného smetiště, které zasypalo několik údolí i s potoky.

Až doma a právě v nahé jarní krajině si ale uvědomíte, že v mnoha ohledech není žádného rozdílu mezi Orientem, Balkánem a naší republikou. Cožpak my nespeme své odpadky do strží? My nespeme odpady do potoků uprostřed obcí? Myslím si, že albánští turisté by se v mnoha našich obcích cítili jako doma a mnohý Maročan by obdivoval důvtip, s jakým odkládáme nepořádek do okolní přírody.

Nenechajme to tak! Pusťme se do velkého jarního úklidu. Já vím, že to bude těžké. Za poslední půlstoletí jsme si zvykli vše dělit na „naše a jejich“. Ale dnes už to neplatí. Dnes už to „naše“ přeci nekončí u našich dveří. Naše je celá ulice, celá obec i okolní krajina. Ten jarní úklid bude opravdu moc těžký, protože nejprve musíme uklidit sami v sobě.

Pavel Bezděčka

Posledný mlynár v Bošáckej doline

Tesne pri potoku v osade Predpoloma, časť U Janegu v obci Nová Bošáca, leží Janegov mlyn. Cez cestu vedie mlynský náhon, ktorý sa uchoval vďaka údržbe aj za socializmu. Na mieste starého mlyna dnes stojí synova chalupa, starý mlyn bol zbúraný pred trinástimi rokmi, dnes už stojí nový, chýba v ňom však technológia. V skromnej skupinke domov žije pán mlynár Ján Janega so synom a jediným susedom. V januári sme ho navštívili, aby sme sa dozvedeli viac o tunajšom mlynárčení v minulosti a dnes.

Technológia do mlyna sa kupovala z Čiech?

„Tá bola pôvodná, len do nej treba niektoré veci podľa dnešných potrebných moderných prvkov. V tom je problém, pretože u nás sa nič takého nevyrába, všetko je zo zahraničia a nemám toľko peňazí, aby som to mohol kúpiť.“

V ktorom roku ste museli ukončiť svoju živnosť, činnosť mlyna?

„Môžete si to prepočítať, štyridsať, päťdesiat rokov späť, od kedy je socializmus. Tým pádom mlyny zavreli, všetky, a museli sme ísť od toho preč. Stroje nám nezobrali, ale ktoré väčšie mlyny boli, tak stroje aj zobrali a použili pre družstvo alebo iný účel. Stroje v našom mlyne zostali, len prevádzku ako takú zastavili a ja som musel celkom iné, ja som sa preorientoval.“

Prezraďte, čo ste robili v období socializmu?

„Spravil som si v prvom rade školu, som mlynár, automechanik, elektrikár, mám strednú školu strojarinu. Čiže, čo som absolvoval, všetko sa mi hodí sem, do tohto a to, čo som robil mimo, keď som si spravil kvalifikáciu, zase sa mi hodila. Robil som u Štátnej technickej kontroly, takže tam bolo všetko možné. Potom som sa špecializoval na zdvíhaciu techniku. Havárie a smrteľné prípady,

som bol ako súdny znalec. My sme museli vypracovať súdny posudok v spolupráci s bezpečnosťou, ja som mal technické veci a príslušníci mali v tom čase vyšetrovanie svedkov, či to nebola sabotáž, alebo niečo podobné, len technickú stránku som musel vyplniť ja. Príčiny, kto to zaviniť, čo sa stalo, prečo sa to stalo. Čo som raz napísal, tak to som si musel obhájiť. A mlynárčina mi zostala ako taký koniček.“

Takže teraz sa na dôchodku venujete svojmu koničku?

„No, chcel bych to dokončiť, je to naša rodina, ja som štvrtá generácia. To máte vyše 250 rokov, takže chcel som to dielo tatove a mojich predkov dokončiť, pretože oni nemali tú možnosť, ani nemali také znalosti.“

A pri samotnom rozbehnutí mlyna, je tu aj ekonomická stránka.

„To v prvom rade, ale hlavne tá odborná technológia, ekonóm musíte byť tiež. Bez toho sa to nedá, tomuto zas musíte rozumieť, pretože sú to zložité stroje. Prv ako sa to obilie začne mlieť, musí sa očistiť, potom sa začne

ten postup z jedného stroja na druhý a na tretí až to ide von, ale to je množstvo zložitých operácií, pretože to nemôžete ako šrot, jednoducho, keby ste obilie rozdrtili ako pre ošípané, že by ste ho len rozdrtili. Nie, stroje sú tak stavané, že oni z toho jadra, ktoré je, potrebujú vymačkať jadro a tá šupka sa nesmie na pšenici polámať. A nemôžete to urobiť naraz, pretože postupne sa musí mačkať, na určité percento, bych tak povedal a preosiaľ sa musí, a potom sa to znova vracia a znova sa to zmačkne, čiže docieliť z toho obilia dostať 80 až 85 percent produktu. Všetko má svoje percentá a musíte presne sledovať, tak z tej dávky, príklad desať metrov, tak z tých desiatich metrov budeme mať tri metre krupicovej, dva metre tej, tri metre tej a tak ďalej. To vám musí vydať a nesmiete pretiahnuť tie jednotlivé typy múk, lebo tým by ste neboli škodní, ale by ste urobili zle. Musí byť tak.“

Aké sú požiadavky na Vás od budúcich zákazníkov?

„No, v prvom rade, musíte mať znalosti, potom čo sa týka prevádzkovania ako takého alebo odbytu, to už potom bude záležať na požiadavkách odberateľa. To

máte teraz pekárov, berú múku, potrebujú piecť, pre obchod, tam máte balené, takže to všetko sa dá, len momentálne som nad tým neuvažoval."

**Ešte teda neuvažujete ani o do-
dávateľoch?**

„Mal som len toľko, že vychádzam z jednej teórie: už ako spravíme, tak spravíme, ale jesť sa bude. Už či príde systém ten, alebo ten, ale jesť sa bude.“

**Zdá sa vám, že ste sa neskoro
do toho dali?**

„Na to, že režim bol taký, že ste nesmeli podnikáť. Akonáhle sa dozvedeli, že niečo máte, alebo pripravujete, už aj vás brali na zodpovednosť, v tom čase sa to nečalo. Je tu ešte píla, gáter, cez deň som na ňom pracoval za určitých tvrdých podmienok a večer mi ho zamkli a ráno odomkli. Bol tam človek, ktorý nás kontroloval, s manželkou sme tam robili, ten nerobil nič iné, len sledoval, či evidujeme a či náhodou nejakú spreneveru neinkasujeme.“

**Akým spôsobom chcete do-
končiť mlyn?**

„Ja dlhý nechcem vôbec žiadne, to je jedna vec a druhá je to, že tie stroje, čo potrebujem, u nás kúpiť nemôžem, a keď som chcel, tu Vzduchotechnika v Novom Meste niečo podobné vyrába, ale mi dali dvakrát tak vysokú cenu ako to stojí v Čechách. Pýtal som sa takto, hľa, z čoho vlastne vychádzate, kde beriete takú kalkuláciu, keď firma, ktorá je overená, vyrába a mám istotu, že mi to fungovať bude, ale vy mi to urobíte len podľa toho, čo vám ja poviem, a ja možno mám moje názory trochu zastaralé a vy to spravíte a funkčné to nebude. Mojih trisťtisíc, alebo koľko, zahodím.“

**Keď ste teraz ten posledný
mlynár, kto Vám radí?**

„V tomto už v súčasnej dobe z tých mojich spolupracovníkov,

ktorých nás tu bolo trinásť, čo viem a moji vrstovníci tú technológiu, ktorú ja tam chcem dať, nemajú. Ja by som potreboval pomôcť, to je predsa už vyvinutá technológia na vyššom stupni ako bolo naša, lebo postupne sa zdokonaľovali aj rodičia. Najskôr mali jednu stoličku, boli požiadavky na krupicovú múku, čiže oni to tak postupne dopĺňali. Ja toto mám už všetko za sebou, ale tam bolo veľa operácií, ktoré musel človek manuálne robiť, a tuto nebudem musieť, tuto automaticky preženem z jedného stroja na druhý, už čiste len expedícia bude. V mlyne už musíte vážiť do kila, vrecovať, čiže z týchto starých ja už nemám žiadnych poradcov. A keď sa obrátim, jedine ešte z týchto projektantov mlynov, v Pardubičiach, u nás ani to nemáme, čiže čo potrebujem, musím sa obrátiť na nich a oni veľmi fažko informácie dávajú. Oni by to všetko najradšej prišli spraviť a nechať zaplatiť.“

**Koho by ste chceli ako svojho
nástupcu?**

„Mám troch synov, ale ani jeden z nich tú technológiu nepozná, pretože nemali možnosť. Štyridsať rokov to stálo a za tu dobu vývin v tomto smere bol iný alebo sa zdokonalil, čiže oni nemajú vôbec žiadne poznatky, ja som im to nemal kde ukázať. Tu už budeme musieť pripraviť niekoho na tej úrovni, čo si to bude žiadať. No a to by som tak mal vo výhľade - mojich detí deti.“

Potrebujem v niekom vypestovať lásku k tomu remeslu. Hlavne, aby človek bol odtiaľto, samozrejme, to je v prvom rade, ten má lásku k domovine, ja som sa vždy rád vracal domov.“

**V tom čase, keď tu mlynári boli,
trinásť sa uživilí, a teraz, po
toľkých rokoch, bude možnosť,
že sa tu nebudete môcť uživiť?**

„Aj v tom čase bola konkurencia, kto to lepšie spravil, kto to lepšie vedel, kto mohol vyprodukovať a skoršie, tak ten

obstál a mal viacero zákazníkov. No a ten, ktorý tu nebol tak šikovný, tak ten mal trochu problémy, je to ako dneska.“

**Vy ste boli taká šikovnejšia
rodina?**

„Já, to už neviem, ale otec bol veľmi šikovný, otec tiež ovládal tých profesií viac, lebo tam je spústa vecí, čo ja viem, stolárskych vecí, to on si vedel všetko urobiť, taký remeň zošiť, kožený, to nemôžete nikde. Remenára sem volať to nejde, ložisko vypovedalo, treba ho opraviť, treba ho vymeniť, to všetko jeden mlynár musel vedieť. A neboli až tak docenení tí ľudia. Prevažne to boli takí samoukovia, lebo nemali kde, každý sa učil na svojom.“

To ja sa už nemôžem teraz odľahovať, lebo viete, mne sa tie roky krátia, ten elán mi môže naráz celkom vypadnúť.“

**Jana Havierníková
Trenčín**

Kde se zachraňují žáby

Na jaře se příroda probouzí po dlouhé zimě. Ze zimní strnulosti se probírají také obojživelníci. Hnání migračním pudem hledají vodní prostředí k naklazení vajíček. Mnohdy jim však stojí v cestě frekventovaná silnice, která je pro žáby velkým nebezpečím.

Proto se každoročně na mnoha místech v České republice konají akce, jejichž cílem je zabránit úhynům obojživelníků pod koly automobilů. I v Bílých Karpatech a jejich podhůří se „Akce žába“ koná na několika místech.

Máte-li zájem dozvědět se více informací nebo se přímo aktivně zapojit do záchran ropuch, skokanů a dalších žabáků, zde je přehled organizací a lokalit:

Okolí přehrady Pozlovice (Luhačovice)

ZO ČSOP Zálesí, Horní nám. 96,
763 21 Slavičín
Kontakt: Radek Studénka, mobil:
603 709 607

Mokřady u Moravského Písku

VIS Bílé Karpaty, Bartolomějské
nám. 47, 698 01 Veselí n. Mor.,
Kontakt: Josef Dufek
tel.: 518 322 545
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz

Přehrada Lučina (Radějov)

ZO ČSOP Radějov
696 67 Radějov 323
Kontakt: Jan Dubravec
tel.: 518 337 825

Březolupy u Uh. Hradiště

STUŽ Uherské Hradiště
Palackého nám. 293
686 01 Uherské Hradiště
Kontakt: Jana Hajduchová
tel.: 572 55 16 37
e-mail: stuz@uh.cz

Okolí Vinohradského rybníka v Uherském Brodě

ZO ČSOP Uherskohradištsko,
Kontakt: Jiří Barčík
MěÚ Uherský Brod,
tel.: 572 615 272
jiri.barcik@ub.cz

Josef Dufek
Veselí nad Moravou

Botanická sekce po osmnácté

Už od roku 1986 se jednou ročně scházejí botanici pracující v Bílých Karpatech, aby si vyměnili informace o zajímavých nálezech a diskutovali různá botanická témata. Tato setkání tzv. Botanické sekce probíhají pod záštitou Správy CHKO Bílé Karpaty. Během let se malá skupinka rozrostla v široké fórum profesionálních botaniků a dalších zájemců o bělokarpatskou květenu.

Na letošním setkání se v pátek 7. února sešlo téměř 40 lidí. Kromě botaniků obou správ CHKO to bylo několik botaniků z Bratislavy, Brna, Olomouce, Průhonice i řada vysokoškolských i středoškolských studentů. Nechyběli ani členové základních organizací ČSOP, několik zoologů a dva rakouští kolegové.

Program to byl opravdu na celý den. Tradičně byla jako první vyhodnocena provedená práce (tzv. management) na loukách

v loňském roce. Poté následovala diskuze o tom, jestli má smysl - doslova za každou cenu - čistit křovím silně zarostlé louky nebo je lepší tyto plochy ponechat vývoji do lesních porostů. Přítomní byli dále seznámeni s průběhem mapování krajiny v rámci Natura 2000 a jejím počítačovým zpracováním. Na prezentaci výsledků z monitorování vývoje porostu na pokusně založeném poli u Malé Vrbky se podíleli i zoologové, stejně jako na monitorování změn pod vlivem pastvy. K tomu zazněly v dopoledním bloku informace o programu SAPARD a o stavu botanických a dalších aktivit ve slovenských Bílých Karpatech.

Po obědě hovořili tři studenti o záměru a dosavadních výsledcích svých diplomových prací. Následovala pěkně zpracovaná počítačová prezentace o mož-

nostech geografických informačních systémů ve vztahu k údajům botaniků a zoologů.

Zbytek dne byl věnován vydání dvou publikací. První je barevná publikace ve dvou jazykových mutacích (čeština, angličtina) s titulem „Travní porosty Bílých Karpat“, ve které budou shromažďovány veškeré dosavadní informace o zdejších loukách a pastvinách - od jejich historie a vývoji až po výsledky sledování změn na zatravněných polích. Druhá publikace bude poněkud sušší, jedná se totiž o komentovaný seznam všech v Bílých Karpatech rostoucích druhů rostlin. Přítomní se domluvili na spolupráci na obou dílech.

Na závěr byly tradičně wymieněny významné objevy a odborníci určovali přinesené herbářové položky. Loni byly objeveny dva neznámé a několik nových rostlinných druhů pro území Bílých Karpat. Jejich počet tedy pořád ještě není konečný.

Jan W. Jongepier

Silvestr 2002

30. prosince

Ráno se ve Starém Hrozenkově se schází jedenáct statečných. Po marném čekání na starostu a startovní kalíšek slivovice vyrazí za asistence televizní kamery a novinářů do mlhy.

Poledne na Mikulčině vrchu. V chatě Slovákůvých strojů se schází kolem stovky účastníků dalšího pochodu - z Nové Bošáči přes Lopeník a Mikulčin vrch se každý rok vydávají starostové okolních obcí a jejich přátelé z širokého okolí. Ve vřelé atmosféře se okamžitě ztrácí, kdo jde odkud a kam, hlt slivovice po vyčerpávajícím výstupu kolmo sjezdovkou je více než potřeba. V té době už víme, že přechodu se účastní několik dalších skupinek turistů z Trenčína a Uherského Brodu. Trasa ze Starého Hrozenkova do Strání má 22 kilometrů. Po namrzlých cestách, v mlze a za prudkého větru to není žádná procházka. Přesto ji absolvovalo kolem čtyřicet lidí.

V restauraci Zámeček začíná večer další část programu - košť vína. Ve spolupráci s Přípravným výborem Slavnosti bratrství Čechů a Slováků na Velké Javořině jsme připravili setkání pro starosty z obou stran Bílých Karpat. Kromě čtyřicetky „silvestrovských“ hostů je tu kolem dvaceti starostů, místostarostů a dalších významných osobností. Atmosféra ale vůbec není formální - především díky cimbálové muzice Strýci a dobrému vínu se tu studenti z Řičan nebo Žiliny baví s hejtmanem Zlínského kraje, ředitel Klubu kultury v Uherském Hradišti se usmívá na každého a nakonec všichni skončí u muziky a zpěvu.

31. prosince

Od Zámečku vyrazí první skupinky k výstupu na Javořinu. Její vrchol se ztrácí v mracích. Je kolem mínus deseti, prudký vítr, mlha. Přesto se k pomníčku Jo-

sefa a Petry Vavrouškových troují skupinky i jednotlivci ze všech stran. Kolem jedné hodiny se tu schází přes stopadesát lidí. Chvilka pietního ticha a vzpomínka na Josefa a Petru předchází krátkým projevům, zaznívají slova o přátelství, o potřebě setkávat se a o společné budoucnosti. A česko-slovenská hymna. Ani jedno z toho nezní falešně, nejen proto, že hymnu zazpívali Vlasta a Josef Grycovi, ale i proto, že každé tady vyřčené slovo je podepřeno vůlí opustit teplo a pohodlí domova a vyjít na vrchol, do mrazu a nepohody, sejít se s přáteli...

K pomníčku přibývají další kamery, přinesené z obou států, jeden z největších přivezl starosta obce Mokrosko a klade jej na místo se slovy: „Tento kámen jsem vyrval těžařům, kteří se snaží zlikvidovat Český kras...“ V mlze se nedá rozeznat, kde skupina lidí začíná a končí, ozývají se písničky z pomezí v tom nejsyrovějším podání, nikdo neví, z čí lahve slivovice si přijíjí na zahřátí. Nebo na bratrství?

Navzdory dvěma náročným turistickým akcím, navzdory předchozímu večeru, který se protáhl dlouho do rána, se na Zámečku večer schází kolem stovky lidí, Mirek Minks se svou muzikou hraje navzdory svým rozbitým houslím (a dobře), Vlasta Grycová zvedá přítomné ze židlí a už všichni stojí kolem

muziky a zpívá se a tančí... Navzdory mrtným baladám v podání Pavla Popelky a jeho gajdů nikdo nepláče a na poslední chvíli vybíráme ze studentů, kteří jsou tu poprvé, dvě děvčata, která o půlnoci zapálí na náměstí vatru.

Pan starosta přeje všem občanům vše nejlepší do Nového roku a jiskry vyletující z téměř třímetrové vatry soutěží s ohňostrojem v letu do výšky. Konečným vítězem zůstávají ale hvězdy na nočním nebi a straňanská dechovka po česko-slovenské hymně přidává několik kousků, na náměstí se tančí. Dechovka se pak navzdory pořadatelům přesouvá do sálu a vytváří atmosféru do nejvyšších obrátek. Nemohu se zbavit dojmu, kterým mi připomíná filmy Erika Kusturicy a jeho balkánské muzikanty - stejný říz, stejné nasazení a chuť hrát a hrát...

Jana Hajduchová

Přijďte na Ekojarmark

Již pátý ročník Ekojarmarku ke Dni Země se uskuteční 26. dubna 2003 na Bartolomějském náměstí ve Veselí nad Moravou.

Tradičně budou představeny výrobky lidových řemeslníků, v doprovodném hudebním vystoupení se představí žáci základních škol z Veselí nad Moravou. Opět budou prezentovány firmy zabývající se tech-

nologiemi nebo výrobky šetrnými k životnímu prostředí (solární zařízení, větrné elektrárny, ekobrikety apod.). Pro děti budou připraveny soutěže a tvořivé dílny. Organizaci podporuje Open Society Fund Praha.

Kontakt: VIS Bílé Karpaty

tel.: 518 322 545

e-mail: visbk@bilekarpaty.cz

O významu ovocných stromů

Více jako dvě plná století byly ovocné stromy a sady nedílnou součástí jak intravilánu, tak i extravilánu středoevropských, převážně vesnických sídel. Nevyjímaje z toho vesnice české, moravské a slezské. Ovoce hrálo důležitou roli ve výživě obyvatel, hrálo roli i jako tržní zboží. Ovocný strom požíval zvláštní úcty a proto byl vysazován při narození dítěte, svatbě či při dostavbě domu.

Ovocné solitéry i souvislé ovocné výsadby mají obdobný význam pro utváření životního prostředí jako lesní stromy. Navíc v době květu vyniká jejich estetický účinek. Solitérní strom v krajině má význam i orientační.

Stará švestka pod Lopenickým sedlem

Plocha a objem koruny poskytují stín, usměrňují vzdušné proudění, zabraňují proudění prachu a filtrují ho, produkují kyslík, snižují hlučnost, transpiraci usměrňují vodní režim v půdě, zabraňují vodní a větrné erozi, poskytují živočichům odpočinek, potravu a místa k usazení - především ke hnízdění.

Zvláště domácí, nešlechtěné a polokulturní druhy ovocných dřevin se ještě dodnes vyskytují většinou ve formě rozptýlené zeleně. Ta má, mimo jiné, tyto funkce:

Biologickou funkci - stabilizace ekologických vazeb v krajiněm segmentu zeleně a posílení původního biotopu. Sem patří

především líska obecná, trnka, růže šípková, rovněž třešeň ptačka a další.

Meliorační funkci mohou dobře plnit jeřáb obecný, černý bez, líska obecná. Jedná se o výsadby zabraňující vodní a větrné erozi, výsadby na skládky komunálního odpadu, na plochy zamokřené a jinak málo plodné.

Izolační funkci může v krajině dobře plnit ořešák královský a nebo jabloně a hrušně s objemnými korunami. Ty ochraňují před hlukem, prachem, výfukovými plyny, usměrňují pachy a vytváří optické bariéry. Rovněž usměrňují proudění větrů a v zimě proudění sněhu, jeho ukládání v závějích.

Kulturní funkci mohou v krajině i v lokalitě vytvářet všechny staré a polokulturní, historicky opodstatněné druhy a odrůdy ovocných dřevin. Ta spočívá ve zvýraznění charakteru regionální krajiny. Například výsadby u lidových, sakrálních a jiných historických staveb, úvozových cest.

Všechny naše domácí ovocné druhy pak mají bezesporu funkci estetickou, naučnou a rekreační. O funkci ekonomické není třeba zde hovořit.

Výsadby ovocných stromů

Pěstování ovocného stromu lze v naší historii vystopovat až do nejhlubších našich dějin. Avšak určit, kdy začaly vznikat souvislé ovocné plochy a sady, je dosti těžké. Uvědomme si, že pro středoevropskou krajinu byla typickým znakem vysoká lesnatost - až 80-ti procentní. Přesto některé údaje ovocné výsadby již připomínají. Třeba zápis z Velkého Meziříčí z roku 1433, kde se výslovně píše o „zahradě za humny“. Tedy můžeme kon-

statovat, že výsadby ovocných dřevin navazující na selská stavení a tvrze, se začaly v tomto období rozšiřovat.

V období baroka (17. - 18. stol.) nastává rozmach hospodářství, rozšiřují se vesnice a města, vznikají nové silniční spoje. Spolu s tímto trendem nastává rozvoj ovocnářství a vznikají nové výsadby ovocných stromů - vysokokmenů. Některé ovocné výsadby vznikly přímo na základě některých tehdejších nařízení (cisáře Karla VI, Marie Terezie a Josefa II). Například v r. 1740 a 1752 se měly vysazovat podél cest ovocné stromy a měla jim být věnována patřičná péče. Nařizovalo se dbát o dobrý zdravotní stav a vzhled, sbírat houssenky a pod. Mezi jinými druhy dřevin se doporučovaly jabloně, hrušně, švestky, ořechy a moruše.

Na rozvoj ovocnářství měly vliv různé hospodářské jednoty a spolky hlavně v 19. stol. Podle údajů z roku 1846 bylo v Čechách v přepočtu asi 2.410 km ovocných alejí a přibližně 76.000 ha ovocných sadů a zahrad.

Koncem 19. stol. a počátkem 20. stol. nastává v ovocnářství určitá intenzifikace. Výsadba sadů a stromořadí se začíná realizovat na vysoké odborné úrovni, včetně pomologické - tj. na základě výběru odrůd vhodných pro danou oblast. Jsou vypracovávány „Výběry ovocných odrůd“ pro jednotlivé oblasti a okresy republiky a na jejich základě se upravuje produkce odrůd v ovocných školkách. A samozřejmě i následná výsadba.

Úbytek

Silné mrazy v únoru roku 1929 napáchaly velké škody na výsadbách ovocných stromů a sadů v naší mladé republice. Tehdejší ovocnářskou katastrofu zpracoval náš významný ovocnář a pomolog Dr. Karel Kamenický. Údajně pomrzlo či bylo silně poškozeno na 25 mil. ovocných stromů. Bylo však zjištěno, které

odrůdy jsou mrazuvzdorné a které choulolistivé. A proto se v následujících třicátých letech upravila metodika výsadby ovocných odrůd.

Po druhé světové válce a hlavně v období socializace vesnice v 50 - 60-tých letech se začaly tzv. extenzivní sady likvidovat, ale i odstraňovat polní křoviny, živé ploty, hromady kamení na mezích i meze samy. Napřimovaly a zpevňovaly se břehy vodních toků, mnoho potoků a struh bylo zatrubněno, vysušeno a zmeliorováno mnoho tůň a vlhkých míst. Bylo zničeno mnoho biotopů a nastal úbytek některých druhů živočichů z naší krajiny. Ovšem výsadba vysokokmenných ovocných alejí ještě

pokračovala u silnic s výjimkou tahů I. a II. třídy. Od 70-tých let se výsadba alejí v naší krajině prakticky přestala realizovat.

V současnosti jsme si zvykli vysokokmenným sadům a ovocným výsadbám říkat extenzivní. Rovněž se za extenzivní sady považují ty, které dávají méně než 2 tuny ovoce z hektaru. Ovšem na svoji dobu tzv. extenzivní sady byly záležitostí intenzifikační. Vždyť takový ovocný sad dával jak ovoce, tak dříví na otop, tak travní hmotu na zelené krmení a nebo i seno pro krmení v zimě. V sadech se zřizovaly i různé přístřešky pro uskladnění nářadí a zemědělských strojů, krmiva, nebo i krechty pro zeleninu a ovoce. Současně se tím vytvářel

nenahraditelný životní prostor pro různé druhy zvířeny.

Právě před 2 - 3 stoletími se začal utvářet nový obraz vesnické krajiny s pestrou mozaikou políček, luk, lesů, ovocných zahrad, stromořadí včetně ovocných a solitérních stromů. Ještě dnes v některých oblastech můžeme pozorovat takovéto členění krajiny, které jsme začali říkat harmonická.

Václav Tetera
Prakšice

Prevzato z metodické příručky „Záchrana starých a krajových odrůd ovocných dřevin“, která byla zpracována pro veřejnou správu z prostředků MŽP ČR.

UČÍME SE OD MALA

Soutěže ke Dni Země

Hnutí Brontosaurus a Ekocentrum Hodonín vyhlašují 7. ročník literární, výtvarné a fotografické soutěže „Máme rádi přírodu“, určené dětem a mladým lidem od 5-ti do 20-ti let. Letošním hlavním tématem je: Člověk a jeho krajina, krajina a její člověk.

Podmínky:

- 1) předškoláci až 2. tř. ZŠ - výtvarná oblast**
 - a) kresba, malba - příroda
 - b) model, koláž krajiny
- 2) žáci 3. až 4. tř. ZŠ - výtvarná oblast**
 - a) kresba, malba - moje tajná zákoutí v krajině
 - b) koláž - krajina jakou nikdo nezná**Literární oblast**
 - a) vyprávění - mé setkání s krajinou
- 3) žáci 5. až 6. tř. ZŠ - výtvarná oblast**
 - a) plastika, soška, model - střípkový krajiny
 - b) kresba a malba - soužití lidí s krajinou**Literární oblast**
 - a) pověst o stvoření krajiny a příchodu člověka
 - b) báseň - radost z krajiny
- 4) žáci 7. až 9. tř. ZŠ - výtvarná oblast**
 - a) fotografie na téma krajina pod lupou (max. 3 foto, 9 x 13 - 20 x 30 cm)
 - b) koláž - krajina Země**Literární oblast**
 - a) úvaha - krajina mých snů
 - b) báseň - krajina radostná a pláčící
- 5) středoškoláci - výtvarná oblast**
 - a) fotografie - krajina mýtická a prozaická (max. 4 foto, od 10 x 15 cm)

- a) kresba, malba - krajina mých snů
- Literární oblast**
- a) úvaha na hlavní téma soutěže
 - b) báseň - nostalgie krajiny

Soutěžní podmínky:

- do soutěže budou zařazeny pouze práce vztahující se k tématu soutěže
- nevyžádané práce nevracíme
- práce musí být čitelně označeny jménem, adresou, třídou ZŠ, věkem, názvem, kategorií.
- maximální počet prací na účastníka jsou 3 výtvarné a 3 literární.
- nejmenší rozměr malby, kresby a koláže je A4.
- u plastických výtvarů dbejte na trvalost prací

Uzávěrka soutěže je 10. dubna 2003.

Výsledky budou vyhlášeny u příležitosti Dne Země 2003.

Práce pošlete na adresu:
Ekocentrum
Červené domky 4A
695 03 Hodonín

Svět hmyzu

V rámci projektu „Ekologické dny na Veselsku“ a ke Dni Země vyhlašuje Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty výtvarnou soutěž ke Dni Země. Kresby, malby, ale také fotografie se budou hodnotit v následujících kategoriích:

- I. děti do 7 let
- II. děti od 8 do 11 let
- III. děti od 12 do 15 let.

Na obrázky z rubové strany čitelně napište: jméno a příjmení, věk, název práce, adresu školy a bydliště.

Uzávěrka výtvarné soutěže je **16. dubna 2003**. Pro nejlepší práce jsou přichystány pěkné ceny.

Pokud si vaše práce nevyžádáte, zůstávají na středisku k dalšímu využití a propagaci. Ze všech výtvarných prací bude uspořádána výstava ke Dni Země.

Adresa:
VIS Bílé Karpaty
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel.: 518 322 545 / 324 792
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz.

Nabídka seminářů o ekologické výchově

Ekologická výchova v MŠ - jak na to?

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty zve učitelky mateřských škol, vychovatelky školských sdružení i další zájemce na seminář k ekologické výchově.

Seminář je organizován ve spolupráci se Střediskem služeb školám Uherské Hradiště a Pedagogickým střediskem Hodonín a proběhne ve čtvrtek 10. dubna (teoretická část) a pátek 18. dubna (práce v terénu, okolí Veselí) od 9 do 13 hod.

Program:

- ☞ Co to je ekologická výchova, ekologický výukový program (EVP) a jeho cíle
 - ☞ Metodická doporučení pro přípravu a vedení EVP
 - ☞ Nápady, inspirace, literatura, pomůcky, hry
 - ☞ Citové prožitky, smyslové aktivity, důraz na pobyt v přírodě
 - ☞ Systém ekologické výchovy v ČR
 - ☞ Zařazení ekologické výchovy do Rámcového programu ad.
- Účastníci obdrží kopie některých materiálů a mohou si zakoupit literaturu i objednat výukové programy. Po absolvování obdrží účastníci osvědčení. Seminář je akreditován MŠMT ČR. Lektori budou Mgr. Radka Nekardová a další pracovníci VIS Bílé Karpaty. Kurzovné činí 80 Kč + 70 Kč.

Na oba semináře se můžete přihlásit na adrese: VIS Bílé Karpaty, Bartolomějské nám. 47, 698 01 Veselí nad Moravou, e-mail: visbk@bilekarpaty.cz.

Globální výchova

Určeno především pro učitele II. stupně ZŠ a SŠ, vhodné k zařazení do předmětů občanská nauka, základy společenských věd, zeměpis, přírodopis, biologie. Seminář proběhne 24. 4. od 13. do 17. hod. v přednáškovém sále VIS Bílé Karpaty. Jeho cena je 90 Kč. Lektorkou je Mgr. Barbora Duží a další pracovníci VIS Bílé Karpaty.

Program:

- Žijeme v globální vesnici? Jak ovlivňujeme stav světa? Jak svět ovlivňuje nás?
- Globální problémy světa, v čem spočívá trvale udržitelný rozvoj život.
- Praktické ukázky a cvičení z globální výchovy, simulační hry, doporučená literatura.

Seminář čeká na akreditaci MŠTV ČR.

Předpokládáme, že po absolvování semináře účastníci obdrží osvědčení. Uzávěrka přihlášek je 4. dubna.

Environmentálna výchova v CHKO

Už na prvý pohľad je jasné, že pojmy environmentálna výchova a CHKO spolu úzko súvisia. Otázkou však ostáva, do akej miery je potenciál vzájomného pôsobenia týchto dvoch pojmov vyčerpaný. O stručný popis situácie v podmienkach CHKO Biele Karpaty sa pokúsím v nasledovných riadkoch.

CHKO Biele Karpaty vznikla v roku 1979, t.j. pred 23 rokmi.

Začiatky CHKO charakterizujú sporadické prednášky pre základné a stredné školy v pôsobnosti Správy ako aj práca dobrovoľných ochranárov pod hlavičkou Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny.

Ku kvalitatívnemu posunu došlo v rokoch 1986 až 1992, kedy zamestnanci, resp. zamestnankyne Správy CHKO vo svojom voľnom čase viedli krúžok Ochrancov prírody. Deti tu prostred-

níctvom vychádzok do okolia ako aj práce v klubovni v priestoroch Správy získavali základné poznatky z geológie, poznávanie rastlín a živočíchov. V neposlednom rade sa v nich budoval kladný vzťah ku všetkým zložkám životného prostredia ale aj starostlivosti o ne. Vzhľadom k tomu, že tieto aktivity boli postavené prevažne na dobrovoľnosti a podpora zo strany nadriadených orgánov bola minimálna až žiadna, došlo v roku 1992 k zániku tejto aktivity.

Tábory

Paralelne s krúžkom Ochrancov prírody bola v roku 1989

založená tradícia ochranných táborov v CHKO Biele Karpaty, ktorých cieľom bolo zachovanie vzácnych lúk v CHKO kosením a odstraňovaním pokosenej biomasy. Konkrétne sa jednalo o maloplošné chránené územie na Grúni v Novej Bošáci. V roku 1990 pokračovala táto iniciatíva táborom v Prírodnej rezervácii Nebrová. Do roku 1992 boli tieto aktivity zastrešované Slovenským zväzom ochrancov prírody a krajiny. V tomto roku totiž vzniklo Karpatské ochranné združenie altruistov (skratka KOZA), čím došlo k určitej systematizácii v tejto oblasti ako aj k rozširovaniu pôsobnosti na iné územia (PP Bučkova jama, PR Krasín, U Šebíkov ...). V súvislosti s aktivitami v tejto oblasti by sa dal vytknúť autorom tohto článku určitý odklon od environmentálnej výchovy, avšak opak je pravdou. Poznatky, ktoré mladí ľudia na týchto táboroch získali a získavajú, majú možnosť pretaviť priamo do roviny činnostnej, konkrétne do starostlivosti o chránené územie. Práve tento presun z roviny poznatkov do roviny činnostnej, a teraz nemáme na mysli len prácu v chránených územiach ale aj každodenné rozhodovanie sa vo veciach bežných, je problémom nielen environmentálnej výchovy ale aj výchovy všeobecne.

Nadväzne na túto myšlienku a odhliadnuc od polemik okolo samotnej potreby zásahov v chránených územiach (jednoducho povedané spor o to či kosiť alebo nekosiť) je treba vyzdvihnúť práve „zážitkovú“ úlohu týchto táborov. Človek, ktorý prežije týždeň, dva alebo viac v prostredí stanového tábora bez výdobytkov modernej techniky v pracovnom nasadení, je akiste, či už z krátkodobého alebo dlhodobého hľadiska, „poznačený“ v zmysle environmentálneho správania sa - nielen v prostredí CHKO ale aj v každodennom „mestskom“ živote.

V súvislosti s týmito akciami nemôžeme nespomenúť aj Dubnickú Environmentálnu Skupinu,

ktorá sa od roku 1995 spolu s KOZA podieľa na starostlivosti o bielokarpatské lúky, organizovaním pracovných táborov ale aj vikendoviek.

Zlom

Od neziskových organizácií prejdeme späť na pracovisko Správy CHKO Biele Karpaty, kde od roku 1992 aj naďalej nedochádza k systematickejšej podpore environmentálnej výchovy zo strany nadriadených orgánov. Zlom nastal o 10 rokov neskôr, kedy bol prijatý pracovník, ktorého náplňou práce je okrem iného aj pôsobenie v tejto oblasti. Týmto sa čiastočne zmiernilo aj hektické obdobie mesiacov máj až september, počas ktorých sa realizuje väčšina akcií s dobrovoľníkmi z neziskových organizácií vyššie menovanými.

Ďalším pozitívnym výsledkom tohto kroku bolo vypra-

covanie okruhu prednášok pre II. stupeň základných škôl v piatich základných okruhoch (v rámci ktorých realizácia na seba nenechala dlho čakať).

Okrem týchto prednášok sa pripravuje obnovenie starých ako aj nových naučných chodníkov na území CHKO.

Rastislav Hauk
Správa CHKO Biele Karpaty

- **Chránená krajinná oblasť Biele Karpaty** - stručná prezentácia územia, jeho geologických, rastlinných a živočíšnych daností ako aj problematika jeho ochrany sprevádzaná premietaním diapozitívov.
- **Biodiverzita** - prednáška objasňujúca tento pojem ako aj jeho potrebu v prírode je obohatená premietaním diapozitívov ako aj jednoduchou hrou, prostredníctvom ktorej by žiaci mali hlbšie preniknúť do problematiky tohto pojmu.
- **Odpady** - ich rozdelenie, problematika likvidácie (či už legálna alebo nelegálna) ako aj návrh riešenia problému, vrátane samostatnej práce v skupinách.
- **Včely** - stručné pojednanie o ich nezastupiteľnej úlohe v prírode je sprevádzané obrazovým materiálom, hrou ako aj skutočnými včelárskymi pomôckami a časťami úľa.
- **Globálny svet** - prednáška prezentuje problémy dnešnej globálnej spoločnosti, ktoré sa nás týkajú viac ako by sa na prvý pohľad zdalo.

Seno a senníky

V hornatom kopaničiarskom kraji Bielych Karpát, kde ornej pôdy bolo málo, sa ľudia zamerali na chov hovädzieho dobytku a oviec. Roľníci sa zameriavali na lúkarstvo a dorábanie kvalitného sena.

V podmienkach horských a podhorských lúk, kde rastú kvalitné listnaté trávy, je mnohokrát problém usušiť prirodzenou cestou kvalitné seno: je pomerne veľká vlhkosť vzduchu, časté dažde, hlavne v období kosenia

rýchlejšie. Spojovanie brvien bolo na rybinu zaistené dreveným klinom. Nebolo použité žiadneho kovového materiálu. Klin sa používal z dubového stržňa, ktorý zabezpečoval dlhú životnosť.

Pri cestovaní Rakúskom a Švajčiarskom som porovnával naše už skoro zabudnuté lúčne stavby so senníkmi v Alpách. Vôbec sa naši predkovia nemuseli za praktické riešenie hanbiť. Naše senníky boli riešené s výpusťou (úkolím), kde sa v prípade náhleho dažďa mohol naložený voz schovať, a za dažďa ešte i zložiť do senníka. Tiež pokrytie slamenými doškami z ražnej slamy bolo pre uskladnené seno

natom zložení prinášalo, že pri zbere sa muselo citlivo pracovať, aby sa neodrobil list. Hrabalo sa až keď slnko už zapadalo. Dnes, pri mechanizovanom zbere, kosí sa vysoko od zeme a najkvalitnejšia časť sa odrolí a zostane na zemi.

Kvalitné seno sa odzrkadilo i v kvalite mlieka. Ako malé deti sme čakali na dojenie mlieka s hrnčekom u maštale, aby nám mama nadojila čerstvého teplého mlieka. Bolo napenené a mali sme penu ako fúzy až po uši. Keď boli kravy kŕmené horším senom, hneď sme reagovali, že je horké alebo trpké a už sme ho liali mačkám do misky. Nevieť si ani predstaviť dnešné malé deti, že by vedeli takto zhodnotiť kvalitu mlieka. Veď terazšie kravy už ani zrejme by nevedeli zjesť a prežúť kvalitné listnaté seno. Zaujímavé bolo tiež, otec choval Simentálky, ktoré mali veľkú dojivosť. Ale pľ mlieko od nich sme nechceli, radšej sme mali mlieko od Bernsko-hanáckej alebo Pinzgavskej kravy. Hovorili sme, že majú hustejšie a voňavejšie mlieko i keď dojili menej.

Už bolo napísaných veľa článkov o znovuosídľovaní opustených domov na kopaničiach. Treba ale uvažovať o tom, čo je rojčenie a čo skutočné premyslené hospodárenie. Kúpanie chalúp ľuďmi z mesta nie je riešenie na záchranu a oživenie vidieka. Z počiatkovej entuziazmu skoro vytriezvejú i keď do opráv veľa investujú. Neskoršie uvažujú, kto by im udržoval, kosil a zberal záhradu. Lenže starí už nevládu a mladých niet, a tak často potom chalupy striedajú majiteľov a chátrajú.

Dokiaľ spoločnosť nevytvorí podmienky pre ľudí, aby mohli na kopaničiach skutočne bývať a pracovať, a to či už dostupnou vhodnou mechanizáciou, prípadne i inou pomocou, tak sa podhorské oblasti nerozvinú. Nezamestnanosť sa bude zväčšovať a ľudia budú strácať spojitnosť s prírodou. Na udržanie života v podhorských a horských oblastiach musí byť tu človek zrodenný, týmto krajom vychovávaný, aby vedel trieťvo žiť, rozhodovať a prežiť.

Ján Čičko
Moravské Lieskové - Plevovec

Senník starý približne dvesto rokov, ktorý bol v minulosti na lúke. Pri združstevňovaní bol demontovaný v päťdesiatych rokoch a zostavený znova v záhrade pri rodinnom dome v Moravskom Lieskovom na Plevovci. Pôvodná krytina došková bola nahradená azbestocementovou. Je ešte stále používaný.

lúk búrková činnosť. Tieto problémy si ľudia museli riešiť, aby boli schopní sa s prírodou vyrovnáť.

Jedným z riešení bolo priblížiť uskladnenie sena priamo na lúčach, aby sa nezafažovali v čase zberu zväzanim domov. Stávali senníky pri väčšej výmere priamo na lúčach. Boli to stavby drevené, z okrasených brvien väčšinou priamo na lúke. Gátre, ktoré boli prevažne súčasťou vodných mlynov, boli pomalé. Svedčí o tom ispomienka na jeden gáter, že keď dal mlynár rezací dosku dlhú štyri metre, mohol ísť doobeda do pohostinstva na pivo. Preto tesári radšej pantokom osekali brvno na hrubo a tešliou dopucovali, čo bolo mnohokrát

veľmi výhodné. Udržalo si prirodzenú vôňu, farbu i mäkkosť. Pod škridlovou krytinou seno vyprahne (preschne), stane sa krehkým, bez prirodzenej farby a vône. O kvalite sena z bielokarpatských lúk stačí spomienka na zápis botanika a farára Dr. J. L. Holubyho: „Stačí zobrať za hršť sena a uvaríte liečivý čaj“, také bolo zloženie tráv našich lúk.

Ľudia toto bohatstvo si aj veľmi cenili, k lúčkam sa správajú a udržiavali ich skoro posvätné. Vlastníť nevyhrabanú a neočistenú lúku bolo hriechom i pred Bohom. Naše trávy boli hlavne listové ako lúčna ďateľina špargeta, kde prevládali steblové trávy, boli považované za menej hodnotné. To ale zase pri list-

MUDr. Josef Hlobil

První člověk, kterého v této nové rubrice představíme, se nenarodil zde, ale na Hané. Významnou osobností se stal zejména v oblasti Hornácka - nejen jako velmi oblíbený obvodní a železniční lékař, ale i jako člověk, který za své vlastenectví, obětavost a pomoc lidem položil život.

Josef Hlobil se narodil v roce 1899 v Tučapech u Holešova. Po obecné škole studoval na reálném gymnáziu v Holešově, před ukončením studia v roce 1917 byl povolán na vojnu, avšak záhy přešel frontu a stal se italským legionářem. Po svém návratu začal studovat na Lékařské fakultě v Brně, kde v roce 1925 promoval. V říjnu 1928 zahájil lékařskou praxi ve Veselí nad Moravou, o půl roku později se stal i železničním lékařem.

Hornácko

Měl velký rajón - kromě Veselí i oblast Hornácko, zejména Velkou nad Veličkou, Hrubou a Malou Vrbku a Kuželov. Zpočátku jezdil především do Velké k dalšímu legionáři Janu Burešovi, tehdejšímu řediteli místní měšťanské školy. Jeho dcera Alena Ptáčnicková si ještě pamatuje, jak ji dr. Hlobil ve 30. letech zachránil zdraví po těžké nemoci. Z jejích informací také víme, že se postupně okruh jeho pacientů rozrůstal. Místní lékař dr. Pavlínek už byl starý a dr. Hlobil byl uznávaný odborník, který měl v ordinaci i rentgen a byl schopen provádět menší operace.

Na návštěvy jezdil pan doktor v odpoledních hodinách i v noci nebo kdykoliv to bylo potřeba. Jeho manželka, která ho vždy provázela, jednou prohlásila, že v kině nebo divadle málokdy viděli celý kus až do konce. Když začala plesová sezóna, byl za jeden

večer zván i do tří obcí. Snažil se proto na každém plese alespoň na chvíli zastavit a promluvit se známými.

Odboj

Josef Hlobil bojoval během první světové války za vznik Československa, ale neváhal ani vystoupit proti hitlerovskému Německu. Poté, co se Čechy a Morava v roce 1939 staly Protektorátem, zapojil se do odbojové skupiny Obrana národa a byl velitelem legionářské části. Úkolem této organizace bylo mimo jiné ukrývání a převážení významných osob přes Slovensko do zahraničí. Tyto osoby byly skrývány v jeho ordinaci, v místnosti na rentgen nebo v „bílé pokojí“, aby počkaly na příznivou situaci na hranicích. Vše bylo tak přísně tajné, že ani jeho dvě tehdy malé děti nikdy nikoho neviděly. Vědí to pouze z vyprávění.

Útečence pak vozil jako pacienty na Hornácko, do Velké nad Veličkou, Kuželova, Hrubé Vrbky, odkud přes hřeben utíkali na Slovensko. Když s manželkou Marií autem někoho odvážel na hranice, měli s sebou veškeré pohotovostní lékařské potřeby. Vždy brali dlahy, obvazy a dotyčný byl převlečen za prostého člověka, často i do selské košile.

Trest smrti

Hlobilova činnost byla vyražena obdržetím lístku z Jugoslávie, kde jeden z převedených oznamoval, že se šťastně dostal až do Jugoslávie. Vzápětí vrhlo do jeho ordinace šest členů Gestapa, kteří při pátrání po lístku prohrabali celý byt. Dne 24. července 1940 byl doktor Hlobil zatčen Gestapem. Dostal se do vězení a podstoupil výslechy v Uherském Hradišti, v Praze, pak

v Německu v Drážďanech, Gollnově a nakonec v Berlíně. Tam byl pro „zemězrádné napomáhání nepříteli a přípravě k velezradě“ odsouzen k trestu smrti a „trvalé ztrátě občanských čestných práv“. Před 60 lety, dne 26. ledna 1943, byl popraven v Berlíně - Plötzensee, kde skončilo život i dalších 590 Čechoslováků.

V květnu 1946 byl Josef Hlobil in memoriam vyznamenán Československým válečným křížem. Jeho jméno je uvedeno na pamětních deskách města, železniční stanice a v domě na třídě Národních mučedníků ve Veselí nad Moravou.

Jan W. Jongepier

MUDr. Josef Hlobil při odhalování pomníku legionářům ve Veselí nad Moravou v r. 1938

K jubileu Vlasty Grycové

Když se před šedesáti lety (9. 2. 1943) narodila ve Strání Vlasta Grycová, tehdy rodným jménem Končítiková, tak k její kolébce sudičky přinesly zpěvník.

Obrazně řečeno, ten zpěvník se ve Vlastině rodině předává od nepaměti. Jako vynikající zpěvačka se totiž narodila už Vlastina maminka a dobrými zpěváky bylo i mnoho příbuzných z její rodiny.

Ten zpěvník, který si v rodině odkazují, přitom není ledajaký. Pozůstává z písní vykvetlých na straňanských loukách a polích či přivezených formany ze zdejších hlubokých lesů. Zpívá se v nich o touhách i zklamáních, pomoci nich se přivolává i zaklíná milý, oplakává zelený vínek, bez místních písní by se nevěsta nemohla začepit, mládenec by nemohl odejít na vojnu, ani by se nemohla uskutečnit zdejší obchůzka *fašancárů*. Taneční zábavy by byly bez jadrných popěvek k místní sedlácké, koscům na loukách by chyběl rytmus, ženám na tanečních zábavách odvahy vyzpívat o svém žalu, přadlenám by se za dlouhých adventních večerů zastavoval kolovrátek, matky by nevěděly jak uspat nemluvněta, nevěsta by si nepřenesla peřiny, hody by byly bez stárka a mládka, vánoce by byly bez koledí, život by byl bez rýmu, erotika by nebyla zjemněna melodií, mrtvým by nebylo při čem zatlačit oči a ponocný by možná zaspal.

To všechno věděly sudičky, které Vlastě zpěvník odkázaly. A byly štědré, oproti zpěvníkům z jiných vesnic je totiž neobyčejně pestrý a obsáhlý. Jenom balad kolik je v něm ukryto.

Když jsem zapisoval balady u Vlastiny matky, napočítal jsem, že jich má v paměti kolem osmdesáti a že těch ostatních písní zná na tři sta, ale to jsou

samozřejmě jen počty povrchní, skutečného stavu se člověk dopočítat nemůže, protože píseň je jako pták, někde usedne, aby zas někdy vylétla, a to odvisí od radosti i smutku, a radost a smutek se dají zachycovat, jenom když se projevují.

Vlastě vedle písňové paměti daly sudičky do vinku i něžný alt, cit pro přednes a výběr písně a navíc ženský půvab. Vlasta jejich dary nepromarnila, naopak, vyrostla v jednu z nejvýraznějších moravských zpěvaček lidových písní a zpívá ji to podmanivě dodnes.

Když Vlasta vzpomíná na své dětství, vypráví, že nejvíce písní se naučila od své matky. Vlasta měla štěstí, že si jí všiml primáš Staněk z Hradištanu, který z ní udělal profilovou souborovou zpěvačku, na druhé straně měl vlastně štěstí i sám Hradištan, kterému Vlasta po 14 let sloužila. Vlasta v Hradištanu působila od roku 1957. Nebylo jednoduché dojíždět ze Strání do Uherského Hradiště, když na vzdálenost je to přes 30 km a na čas to bylo náročné ještě více. Vlasta působila či spolupracovala s celou řadou souborů, například i s brodskou Olšavou. Významné bylo zejména její účinkování v BROLNu, které bylo již skutečně na profesionální úrovni a jež se do Vlastina života zapsalo neobyčejně hluboko. Do BROLNu Vlastu přivedl Slávek Jakubiček, který pro ni upravil řadu místních a kopaničářských písní, a vedle něho Vlasta hodně vzpomíná i na spolupráci s primáši Bohumilem Smejkaelem a Jindřichem Hovorkou.

Kromě souborů přespolních, které pracovaly již na poměrně dobré organizační úrovni, Vlasta od počátku spolupracovala i se souborem z její rodné vesnice -

straňanskou Javorinou. S úsměvem dodnes vzpomíná zejména na cesty na folklorní festival do Strážnice, kam nikdy nepřijeli včas, protože autobus sbíral členy souboru po cestě a nejednou se někomu musela pomoci shodit túra sena, anebo se čekalo, až si dotyčný někde vypůjčí širák či boty.

Vlastinou zásluhou se ve Strání vytvořil i ženský pěvecký sbor, který na folklorních vystoupeních patřil a dodnes patří k tomu nejryzejšímu a nejlepšímu. A tak je to i s jejími sólovými písňovými vystoupeními, které až již jako živá vystoupení či rozhlasové záznamy anebo jako nahrávky na záznamových médiích patří vždy k perlám.

A ještě jednu Vlastinu vlastnost obdivuji, a tou je skromnost. Byť fenomenální zpěvačka, okouzlující svou skromností při každém setkání na pódii i ve všedním životě. Dodnes se ve sklárně ve Květné vypráví, jak se za Vlastiných časů, když v malém sklárně pracovala jako malérka, nejen malovalo, ale i krásně zpívalo.

Co Vlastu očividně těší, je, že má ten pomyslný písňový zpěvník darovaný do kolébky komu odevzdat. Její dcera Anička založila a vede ve Strání dětskou cimbálovou muziku Huslíčky a určitě daleko od stromu s písňovým ovocem nepadnou ani její dvě vnučky a dva vnuci.

Pavel Popelka

Pohled na krajinu GISem

Poslední dobou se stále častěji v oblasti územních informací objevuje zkratka GIS. Geografické informační systému (GIS) jsou součástí nového okruhu lidských aktivit, označovaného jako geoinformační technologie, mezi které dále patří zejména dálkový průzkum Země a satelitní navigace (GPS).

Co GIS je

GIS je téměř ideálním a velice mocným nástrojem pro práci s daty, zachycují stav krajiny a činnosti v ní. Před několika málo lety si našel svou cestu i na Správu CHKO Bílé Karpaty, kde dnes má své pevné a nezastupitelné místo.

Geografický informační systém je počítačový systém, který zaznamenává údaje o vlastním objektu i jeho poloze. Většina objektů a jevů v reálném světě se vyskytuje vždy na nějakém konkrétním místě zemského povrchu (např. tato stará lípa stojí přesně 100 m od řeky Vlárky), nebo mají vztah k některému místu na zemském povrchu (každý občan má své trvalé bydliště, každá kytka má své typické stanoviště). Současně se tyto objekty vyskytují v daném prostoru společně s mnoha dalšími objekty a navzájem se ovlivňují, např. hlukem ze silnice jsou postiženi obyvatelé v domech do určité vzdálenosti nebo komín zamokří zplodinami určité území. Takovému typu dat říkáme data prostorová (= geografická) a systémy GIS umí tato data ukládat a dále využívat.

V oblasti ochrany životního prostředí se GIS používá pro vyhledávání zdrojů znečištění nebo čemých skládek, pro monitorování stavu ovzduší, pro spravování chráněných území atd.

Více než databáze

Pokud máme databázi okresních měst, která udává vzdálenost od Luhačovic a počet obyvatel, pak tradiční databáze (např. MS Access) nebo tabulkový procesor (např. MS Excel) dokáže odpovědět na dotazy typu, které město leží nejdál od Luhačovic či jaký je průměrný počet obyvatel v těchto městech. V tomto případě jde o dotazy, kdy k nalezení odpovědi stačí prohledat či setřídit jednotlivé záznamy v databázi.

V ochranné praxi však potřebujeme velmi často znát i odpověď na mnohem komplikovanější otázky, které takto jednoduše řešit nelze. Které lokality na pravém břehu potoka Kazívce a na svahu menším než 5° náleží k ostřicovým bučinám?

GIS tyto otázky dokáže řešit právě proto, že umí pracovat s údaji o poloze objektů, ale také s údaji o jejich vzájemných vztazích neboli topologii - tedy ví, která louka se dotýká kterého lesa, či který potok se vlévá do kterého a kde.

A navíc, aby byl opravdovým a plně funkčním GISem, tak musí umět zajistit čtyři základní procesy: vstup, správu, analýzu a prezentaci dat. Prostorová data

získáváme digitalizací map a nebo z dat GPS či geodetického měření apod., případně vlastní tvorbou. Ty pak je třeba důkladně zkontrolovat a upravovat. Pak GIS, jako jednu ze svých předností, nabízí široké možnosti prostorových analýz. Hlavním účelem velké řady analýz na Správě CHKO je lokalizovat (= nalézt a označit) místa možných střetů mezi uživateli/vlastníky

Znázornění jednotlivých složek reálného světa v podobě digitálních vrstev (www.arcdata.cz)

pozemků a ochranou přírody a krajiny a hledat optimální řešení. Data spravovaná GIS mohou být prezentována různými způsoby, nejčastěji ve formě map, tabulek a grafů. A protože GISy jsou schopny vytvořit mapy s různými scénáři v případě hrozeb a střetů zájmů v terénu, nabízejí účinnou podporu při rozhodování.

Vilém Pechanec

GIS zaznamenává i údaje o výskytu ohrožených druhů (Jazyk jelení).

Chcem vyňať strom...

Často sme svedkami výrubov, pre ktoré vlastník z rôznych dôvodov nežiada k vyňať stromu povolenie - či už z nevedomosti, zásadného odporu k úradnému postupu, alebo len vychádzal zo svojho „prírodného práva“ šafáriť na svojom pozemku podľa svojich predstáv. Takito gazdovia neskôr, v prípade, že takýto prípad niekto udá, často trpko futujú, že si nezašli po príslušné povolenie na obecny úrad. Na scénu potom nastupuje okresny úrad životného prostredia, podľa priemeru pňa sa zisťuje spoločenská hodnota stromu, a v prípade, že škoda presiahne 50 000 Sk, postupuje prípad k prokurátorovi. Len pre predstavu - túto hodnotu presiahne už jedna lipa s obvodom kmeňa 85 cm. Táto čiastka potom putuje z peňaženky majiteľa do rozpočtu obce.

Zákon o ochrane prírody a krajiny je v problematike ochrany drevín pomerne prísny. Okrem toho, že zakazuje poškodzovanie a ničenie drevín, ukladá každému vlastníkovi pozemku, na ktorom

sa drevina nachádza, povinnosť o strom sa starať, najmä ho ošetrovať a udržiavať. Obec, ktorá je v problematike ochrany drevín zároveň orgánom ochrany prírody, môže dokonca uložiť vlastníkovi nevyhnutné opatrenia na jej ozdravenie (napr. zdravotný rez).

Súhlas

Čo by teda mal vedieť občan, ak chce odstrániť prekážajúci strom na svojom pozemku - vo

dvore, predzáhradke, na medzi alebo inde mimo lesného porastu?

Problematika ochrany drevín patrí medzi nové kompetencie obcí, do roku 2002 ju vykonávali okresné úrady. Obce majú vo veciach ochrany drevín isté povinnosti i právomoci - jednou z nich je aj vydanie súhlasu na výrub. Takýto súhlas sa podľa zákona vydáva len vo výnimočných a odôvodnených prípadoch. Pri jeho udelení musí obec prihliadať na druh a zdravotný stav dreviny, funkciu a význam dreviny pre životné prostredie, závažnosť žiadateľových dôvodov, a tiež na to, aby sa výrub uskutočnil pokiaľ možno v čase vegetačného pokoja. V prípade, že obec výrub povolí, uloží žiadateľovi povinnosť primeranej náhradnej výsadby, alebo náhradu spoločenskej hodnoty vyrúbanej dreviny.

Súhlas na výrub dreviny sa **nevyžaduje** v týchto prípadoch:

- ak obvod kmeňa meraný vo výške 130 cm nepresahuje 40 cm, výmera krovia ak nepresahuje 10 m² (to však neplatí v chránených územiach, parkoch, cintorínoch, v brehových porastoch, v okolí škôl, nemocníc atď.), v prípade, že strom rastie v súkromnej záhrade alebo záhradkárskej osade, obvod nesmie presiahnuť 80 cm
- ak ide o obnovu ovocných drevín
- ak hrozí bezprostredné ohrozenie zdravia, života alebo majetku (pozor, takýto „akútny“ výrub je potrebné do 5 dní nahlásiť obci!).

Žiadosť

Aké údaje musí obsahovať žiadosť a aké dôvody sa pokladajú za oprávnené?

- meno a trvalý pobyt žiadateľa,
- obec (kataster), číslo parcely a druh pozemku (roľa, záhrada...), na ktorom drevina rastie, a doklad, umožňujúci identifikáciu v teréne (kópiu katastrálnej mapy, alebo fotku),
- súhlas vlastníka, správcu (prípadne nájomcu, ak žiadateľ nie je vlastníkom a z nájomnej zmlu-

- vy mu vyplýva oprávnenie),
- údaje o drevine - najmä jej druh, počet, zdravotný stav, obvod kmeňa v prsnej výške
- odôvodnenie žiadosti - tu musí žiadateľ preukázať napríklad:
 - zlý zdravotný stav dreviny (výrazné poškodenie - rozsiahle presychanie koruny, pokročilý chorobný proces, neošetriteľné zlomy kostrových konárov, veľké dutiny kmeňa, narušajúce stabilitu stromu), ktorým vzniká riziko ohrozenia zdravia, života a majetku ľudí,
 - nepriaznivý vplyv na zdravotný stav obyvateľov (lekárske potvrdenie v prípade silnej alergie na peľ tohto druhu stromu), nevhodné hygienické podmienky v bytových priestoroch (nadmerné tienenie),
 - nepriaznivý vplyv na stavby - narušenie statiky koreňovým systémom, nadmerné vlnutie múrov, ohrozenie inžinierskych sietí.

Žiadosť je spojená s poplatkom (fyzické osoby 200 Sk, právnické 2000 Sk). Pri rozsiahlejších či sporných výruboch si obec môže vyžiadať odborné posúdenie od Štátnej ochrany prírody, rozhodnutia však ostávajú v rukách obcí (mestských úradov), ktoré môžu rozhodnúť aj v rozpore s odborným ochranným stanoviskom.

Starosti aj príjemnosti

Toľko teda k oficiálnemu postupu. A že sa vám nepozdáva takáto forma „starostlivosti“ o každý hrubší výmladok, náhodný semenáč, odrastenejší krivý smrečok pred oknami, či húštinu, ktorou vám po pár rokoch nekošená zarastol záhumienok? Nepozdáva sa vám právomoc obce rozhodovať o vašom strome, alebo jej snaha plniť obecnú pokladňu z náhrad za takéto výrubky? Predpokladám, že ani starostov nenadchýna táto ich kompetencia, spojená okrem iného s rozsiahlou agendou. Nuž, zákon je raz taký. Podnet na jeho zmenu (zmäkčenie) by mal zrejme vychádzať predovšetkým od tých, ktorým tieto starosti vnútil - od samospráv.

Snáď sa môže zdať, že so stromom má človek len starosti, ale našťastie to nie je pravda. Uzná to každý, kto si nevie svoju záhradu či dvor predstaviť bez posedenia v tieni stromu, ktorý zasadil možno ešte jeho starý otec, bez spevu vtákov, ktorým strom poskytuje priestor na

hniezdenie, bez ovocných stromov na medziach, ktoré spevujú svahy, bez alejí okolo ciest. A určite by nejeden taký starý otec zaplakal, keby videl svojho vnuka, ktorý chce vyťať „jeho“ zdravú hrušku len preto, že z nej na jeseň padá lístie a hrušky.

Ak vám strom skutočne

prekáža, nahraďte ho teda novým, ale už pri jeho sadení pomyslite na to, do akej výšky (a krásy) môže rokmi vyrásť, a podľa toho preň hľadajte to správne miesto. A ak je z tých väčších, spomeňte si radšej aj na povolenie k jeho výrubu.

Sylva Mertanová

Program péče o krajinu v roce 2003

Stejně jako v předešlých letech má Správa CHKO Bílé Karpaty i v tomto roce možnost finančně podpořit údržbu pozemků v Bílých Karpatech. Na následujících řádcích proto podáváme vlastníkům či nájemcům pozemků, kteří by měli o dotaci z Programu péče o krajinu zájem, výběr základních informací.

Finanční prostředky jsou poskytovány z rozpočtu Ministerstva životního prostředí České republiky. Předměty podpory a způsob jejich financování jsou vymezeny *Směrnici pro rok 2003 k Programu péče o krajinu*, která je k dispozici na pracovištích Správy CHKO BK v Luhačovicích, Veselí nad Moravou a Brumově. Zde do nich můžete v úřední dny nahlédnout a samozřejmě se můžete informovat i telefonicky.

Dotací tituly jsou v podstatě shodné s minulým rokem. To znamená, že budou opět financovány tradiční (v současnosti nevýnosné) hospodářské činnosti. Do tohoto okruhu spadá především kosení luk, likvidace nežádoucího náletu a extenzivní pastva. Dotaci lze dále poskytnout na realizaci opatření směřujících k podpoře přírodě blízkému hospodaření v lesích, na výsadbu původních nelesních dřevin, na zakládání trvalých travních porostů na dosavadní orné půdě, popř. na změnu (převod) druhově chudých lučních porostů na druhově bohaté louky, na budo-

vání drobných vodních ploch atd.

Při přidělování dotace budeme zohledňovat zónu ochrany přírody, ve které se příslušný pozemek nachází. Podporovány budou především lokality v 1. a 2. zóně odstupňované ochrany přírody.

Finanční prostředky nelze poskytnout na práce a činnosti, které jsou podporovány z jiných zdrojů státního rozpočtu (např. z rozpočtu Ministerstva zemědělství) nebo mají investiční charakter. Opatření, pro něž se o finanční prostředky žádá, nesmí sloužit k podnikatelským záměrům.

Budete-li mít o poskytnutí dotace zájem, můžete se obrátit na pracoviště Správy CHKO v Luhačovicích, kde jsou formuláře žádosti k dispozici. Podávání žádostí je možné vždy v úřední dny, tedy v pondělí a ve středu, vždy od 8.00 do 17.00 hodin po předchozí telefonické domluvě.

Žadatel o finanční příspěvek musí prokázat vlastnický či nájemní vztah k pozemku, popř. musí k žádosti doložit písemný pověření a souhlas vlastníka pozemků s realizací opatření. **Uzávěrka příjmu žádostí je 15. 4. 2003.**

Provedení prací se zajišťuje smlouvou o dílo, uzavřenou mezi Správou CHKO ČR a zhotovitelem. Tím je fyzická či právnická osoba, která příslušné práce provede. Ve smlouvě je upřesněn rozsah prací a způsob jejich

provedení. Dále je zde stanoven termín, do kterého budou práce realizovány. Před uzavřením smlouvy vykoná pracovník Správy CHKO Bílé Karpaty společně s žadatelem pochůzku, během níž jsou pomocí satelitního systému GPS zaměřeny všechny lomové body dotčeného pozemku. Z nich je následně vypočtena přesná výměra řešené plochy. Fotomapa se zákresem této plochy je nedílnou součástí sepsované smlouvy.

Správa CHKO může zvážit výjimečně i poskytnutí dílčí platby (zálohy), která se poskytuje maximálně do výše 30 % z celkové přiznané finanční částky. Žadatel však musí žádost o poskytnutí dílčí platby písemně odůvodnit.

Po ukončení zásahu (realizace práce) provede pracovník Správy na pozemku další šetření zaměřené na kontrolu dodržení podmínek smlouvy. Na základě této kontroly sepiše se zhotovitelem protokol o převzetí prací, na jehož podkladě budou provedené práce proplaceny. V případě neprovedení části prací nebo při nekvalitním provedení práce mohou být finanční prostředky zkráceny nebo nevyplaceny, případně může být požadováno dokončení či vylepšení prací.

Nejpozdější termín pro převzetí prací je 10. 11. 2003.

Šárka Kozubíková

Pastva v CHKO

Bílé Karpaty jsou až na výjimky kulturní krajinou, která vznikala dlouholetým působením člověka, především zemědělstvím. To, stejně jako všechna odvětví našeho hospodářství, prošlo za posledních cca 20 let výraznými změnami.

Jako ekonomicky nejefektivnější forma zemědělského hospodaření se v podhůří Bílých Karpat jeví extenzivní pastva, pokud má hospodář dostatečnou výměru pozemků, vhodné plemeno chovaných zvířat a čerpá ze státních dotací.

V současné době se na území CHKO chová min. kolem 12 000 ks hovězího dobytka a přibližně 5 000 ks ovcí. Díky změnám ve struktuře zpracovatelského průmyslu se chovají zejména plemena s masnou užitkovostí. U skotu jsou to zejména plemena Hereford, Limousin, Charollais, Piemont, Aberdeen Angus, Simentál a jejich kříženci s mléčnými plemeny. U ovcí rovněž převažuje orientace na masnou, popř. na kombinovanou užitkovost - Suffolk, Charollais, Kent, Bergschaf, Merinolandschaf, Romanovská, Cigája. V menší míře pak plemena s mléčnou užitkovostí - Valašky, šumavské a východofríské ovce. Posledně jmenované plemeno je rozšířeno zejména mezi drobnochovatelé. V drobnochovech se ve větší míře vyskytují i kříženci mezi jednotlivými plemeny.

Negativní jevy

Z pohledu ochrany přírody a krajiny však pastva může být problematická. Jedná se o nevhodnou techniku pastvy, přičemž dochází např. k soustředění zvířat a následnému sešlapu travního drnu, vzniku eroze, devastaci vodotečí a břehových porostů, nedostatečnému ošetření pastviny po ukončení pastvy. I na dlouhodobých nebo trvalých pastvinách je dobré občas porost první sklídit na seno a teprve potom otavy přepást. Mnohým rostlinám je tak umožněno vykvést a rozmnožit se.

Chov skotu působí v porovnání s ovci výraznější negativní jevy, což je dáno především odlišnou stavbou těla a chováním zvířat na pastvině (velké rozdíly jsou však i mezi jednotlivými plemeny). Z hlediska ochrany přírody je vhodnější zvýšit stavy ovcí a koz na úkor početních stavů skotu.

Na vhodný režim pastvy jsou citlivé obzvláště lokality v I. a II. zónách odstupňované ochrany přírody a krajiny. Jelikož se jedná o místa s přísnějším ochranným režimem bude Správa CHKO Bílé Karpaty zde postupně pastvu vyhodnocovat. Pro jednotlivé lokality se také plánuje stanovení podmínek pastvy tak, aby byly zachovány jejich přírodní a krajinná hodnota. Podmínky však nebudou ve svém důsledku příliš náročné - jedná se především o důsledné dodržování správné zemědělské praxe.

Podmínky

Pastva by měla, zejména v těch cennějších částech, nahrazovat sklizeň zelené hmoty. Z tohoto důvodu bude jednoznačně preferována tzv. rotační pastva, kdy lokalita bude spásána co možná největším množstvím zvířat po co nejkratší dobu

(2 - 4 týdny a maximální okamžité zatížení do 10 VDJ/ha). V případě nepříznivého počasí nebude pohyb zvířat na pastvinu tak negativně působit. Kontinuální pastva, kdy se zvířata na pastvině vyskytují prakticky po celou vegetační sezónu, by měla probíhat jen na území III. a IV. zóny CHKO.

Zařízení k napájení zvířat a k případnému přikrmování budou na pastvině na místě, které se nebude měnit. Do dvou týdnů po ukončení pastvy by se měla pastvina ošetřit posekáním nedopasků a výmladků dřevin.

Samozřejmostí bude vyplození mokřadů a vodotečí na pastvinách. Ostatně tento požadavek je již součástí programu SAPARD a bude i v agroenvironmentálních programech, které budou po našem vstupu do EU nahrazovat současné dotace MZE (nařízení 505). Podpora pastvy je obsažena i v Programu péče o krajinu MŽP.

Pastva, zvláště pokud je provozována ohleduplně a citlivě, a probíhá v úzké spolupráci mezi zemědělci a ochránci přírody, může být jednou z ekonomicky efektivních forem udržování krajiny v unikátní CHKO Bílé Karpaty.

**Zdenek Miklas
Poteč**

Autor je koordinátorem přípravného projektu „Zachování chráněných krajinných oblastí v karpatském regionu a ochrana druhově bohatých společenstev kombinovaným chovem ovcí a koz“ pro CHKO Bílé Karpaty.

Šetrné papírování

Na loňský Den Země, 24. dubna 2002, odstartovalo Sdružení Arnika kampaň pod názvem Šetrné papírování. Od té doby kampaň slavila řadu úspěchů. Veřejnou podporu jí vyslovil ministr životního prostředí RNDr. Libor Ambrozek.

Jeho úřad začal používat výhradně recyklovaný papír jak v kancelářích a do kopírovací techniky, tak například i na tisk vizitek svých zaměstnanců. Obdobný příkaz vydala i pověřená ředitelka České inspekce životního prostředí Ing. Eva Tylová a na ČIŽP se recyklovaný papír používá od 1. listopadu 2002.

Hlavním cílem Šetrného papírování je zavedení recyklovaného papíru na státních úřadech (ministerstvech, krajských a městských úřadech), rozumná spotřeba papíru a všeobecná podpora recyklace této suroviny.

K dosažení tohoto cíle je potřeba vyvrátit určité předsudky a nevědomost spojenou s recyklovaným papírem. Například, že tento typ papíru ničí kopírky a tiskárny, že je šedý a nevzhledný nebo drahý. Recyklovaný papír tyto stroje neničí, na jeho barvu si brzy zvyknete a navíc je levnější, protože se na něj vztahuje DPH pouze 5 % (na klasický bílý papír je to DPH 22 %).

Připojte se a používejte recyklovaný papír - čím více nás je, tím pozitivněji můžeme ovlivňovat trh a jeho dopady na životní prostředí. Recyklovaný papír má v kancelářích rozhodně své místo.

Papír nemusí končit na skládkách - jde jen o to dívat se na něj jako na surovinu!

Součástí kampaně Šetrné papírování je také stejnojmenná soutěž, ve které si děti mohou na vlastní kůži vyzkoušet, co vedení takové kampaně obnáší. Zatím

se do ní přihlásilo asi 70 dětských týmů. Bližší informace získáte na webové adrese (viz níže).

Sdružení Arnika pro zvýšení prestiže recyklovaného papíru také založilo tzv. „Koalici pro recyklovaný papír“. V USA jsou členy podobné koalice nejenom neziskové organizace, z nichž řada používá recyklovaný papír i u nás, ale i státní úřady, banky, obchody, univerzity a také renomovaní výrobci kopírovací techniky.

Používání recyklovaného papíru není jenom gestem. Je to i počátkem cesty ke strategii Zero Waste (tzv. „nulového odpadu“), která pohlíží na odpad jako na zdroj cenných surovin. A tak není třeba zaplňovat skládky komunálního odpadu anebo budovat nové spalovny.

Více informací o aktuálním dění v kampani Šetrné papírování najdete na adrese:

<http://www.papir.arnika.org>

Kontakt: Milan Návojský,

milan.navoj@arnika.org

**Josef Dufek
Veselí nad Moravou**

RECENZE

Želary

**Autorka: Květa Legátová,
vydalo nakladatelství Paseka
v r. 2001.**

Nebývá pravidlem, že bychom v časopise Bílé - Biele Karpaty publikovali recenze krásné literatury. Kniha Květy Legátové Želary nás přiměla tuto tradici změnit.

Povídky z fiktivní vesnice musí každému, kdo zná moravsko-slovenské pomezí, připomínat prostředí důvěrně známé. Zdánlivě jednoduché, ale velmi

lidské příběhy různých postav a postaviček se postupně prolétají, až v závěru knihy čtenář pochopí celý příběh se všemi jeho souvislostmi. Jednotlivé kapitoly ze začátku se tváří jako samostatné příběhy vytvářejí ucelený obraz lidské duše, spjaté s krajinou způsobem, který je jedinečný a nenapodobitelný. Realistická syrovost se tu snoubí s jemnou poetičností, vážné a tragické okamžiky přecházejí ve skrytý humor.

Vnitřní monolog hráče mariáše, jenž se modlí Otčenáš a zároveň v duchu hodnotí svou hru, je jedním z nejbrilantnějších textů, jaké jsem kdy četla. Svědčí nejen o tom, že autorka opravdu zná lidi z našeho východního

pohraničí více než dobře, ale určitě umí hrát i mariáš.

Nebývá pravidlem, že by autor publikoval svou prvotinu v osmdesátiletých. Květa Legátová to udělala - a vložila do své knížky všechnu krásu, moudrost i lásku, kterou nasbírala za roky, které strávila po valašských i bělokarpatkých kotárech jako učitelka.

Jana Hajduchová

Bílými Karpaty železnicí

Novému mladému státu československému se po první světové válce jevilo nezbytným budování nových spojení se Slovenskem, tedy v horizontálním směru západ-východ. Pravda, byla tu už trať z Košic do Bohumína i trať z Brna do Vlárského průmysku a posléze do Trenčianské Teplé. Nicméně jevíly se jako nedostačující, zejména ze strategických důvodů.

Novostavbou železnice z Veselí nad Moravou přes Bílé Karpaty do Nového Mesta nad Váhom v povážské nížině začali železniční strategové realizovat

Vagón osobního vlaku po neštěstí ve Vaďovcích v r. 1932

Zavátá lokomotiva ve Vrbovcích v zimě r. 1940

velký záměr meziválečného období. Nová železnice z Brna do Košic, komplex už provozovaných i projektovaných tratí, měla vést středem nového státu, dostatečně vzdálená od jeho nejistých hranic. A tak dne 8. července 1923 byly slavnostním výkopem pod horou Polanou zahájeny práce na této nové spojnici mezi českými zeměmi a Slovenskem. Ta přinesla republice mezi stanicemi Vrbovce a Stará Turá na krátkou dobu i nejdelší železniční tunel. K jeho

vylámaní bylo spotřebováno 50.800 kg dynamitu. Blížilo se desáté výročí republiky a tunel byl pojmenován po generálu M.R. Štefánikovi, rodákovi z tohoto kraje, z blízké Brezové u Myjavy, jehož hrob je na Bradle v mohutné mohyle vystavěné podle návrhu slovenského architekta Dušana Jurkoviče.

Celá trať v délce 68 kilometrů byla do provozu předávána postupně, po etapách, v letech 1927-1929. Trať prochází překrásnou horskou krajinou Bílých Karpat, jsouc zdobena mnohými hlubokými terénními zářezy s charakteristickými betonovými nadjezdy poúlních cest, odvážnými vysokými a dlouhými viadukty, jak to horský terén vyžaduje. Achloubou dráhy se právem stal tunel M.R. Štefánika. Na jaře a v létě tu voní louky, byť jen s jednou sečí, zato zimy tady bývají nejednou i na několik dnů přerušena, neboť množstvím sněhu už neprojetý ani dvě nejtěžší spřažené lokomotivy s pluh, jaké ve veselské výtopně měli. Vzdyť nejednou ještě v dubnu ležel na odvrácených svazích zářezů sníh.

Historickou zvláštností tratě bylo také řešení staničních budov charakteristickým stavebním slohem. Bylo v podstatě jednoduché, i když ne přesně zcela stejné a není z nich ani zcela zřejmé, že se

Nádraží ve Vrbovcích v r. 1940

jedná o příslušenství železnice. Tak třeba staniční budova ve Velké nad Veličkou byla vyzdobena folklórními motivy. Ale byly také něčím jiným: ty staniční budovy se staly jakýmsi spojovacím článkem mezi veřejností, městem, vesnicí a železnicí, bránou, kterou tehdy udivený ale i okouzlený cestující z Horníčka vstupoval do onoho podivuhodného světa lokomotiv a vlaků.

Trať to byla a je krásná, ale zpočátku nevybavená. Nebyla ve stanicích elektřina, vodovod, nebyla návěstidla a zabezpečovací zařízení, což jistě ohrožovalo bezpečnost dopravy, jak se stalo například v roce 1932 ve stanici Vaďovce, kde došlo ke srážce nákladního a osobního vlaku, které tu vjely na stejnou kolej.

Ta železnice spojila málo úrodný a chudý kraj Bílých Karpat, především pak Horníčka, s úrodnějším a bohatším krajem dolního Pomoraví a přispěla ke zlepšení hospodářského i sociálního života tohoto horského karpatského kraje. S dráhou sem vnikal pokrok i osvěta, dráha tak sblížila kraj a lidi.

Jaroslav Pleskot
Jistebník

Slavnostní zahájení provozu ve Velké nad Veličkou 8. 12. 1927

Pozor na jarný drahokam

V slnečných dňoch skorej jari môžete na výslnných stráňach vidieť jeden z najkrajších u nás žijúcich druhov hmyzu. Tmavo zelená, lesklá hlava a hrud', zadočkové čiárky bruška žiarivo kovovo purpurovo červené so zlatým leskom, celý povrch tela ako tepaný od zručného zlatníka, samá jamka, falc a ryha.

Áno, je to zlatenka (najnovšie vraj blýskavka), jeden z príslušníkov čeľade zlatenkovitých (*Chrysididae*) u nás. Nemá slovenský názov, vedecký názov je *Chrysis trimaculata*. Zvieratko je to nevelké, asi 8-11 mm dlhé, ale v bezfarebnej pozimnej prírode veľmi nápadné.

Pýtate sa, čo robí v tomto ročnom období tento nesporné teplomilný druh na danej lokalite? Nuž čo iné, vyhrieva sa. Všetky

zlatenky sú deti slnka. Aj ona sa rada vyhrieva počas náhleho oteplenia. Väčšina druhov zlateniek je v tomto čase v kukliach, ale tento druh sa liahne už v jeseni a zostáva v hniezde svojho hostiteľa až do predjarných a jarných dní. Hostiteľmi sú predovšetkým samotárske včely rodu čalúnice (*Osmia*), najmä *Osmia bicolor* a *Osmia aurulenta*, hniezdiace v opustených ulitách slimákov, predovšetkým slimáka záhradného (*Helix pomatia*) a pásikavcov rodu *Cepea*. Tieto ulity, pokiaľ sú na výslnných miestach, tak sa v jarnom slniečku prehrievajú a milá zlatenka sa ako živý drahokam presúša pred našim zrakom. Zároveň nás takto varuje, že ani zdaniho opustené „slimačie domčeky“ nie sú vhodné na krátenie dlhej chvíle ich rozbitím počas jarných prechádzok, či na drtenie na takzvaný grit pre

našich operených chovancov. Pri plošných vypaľovaniach suchej trávy v mŕtvych ulitách hynú ich noví nájomníci - zlatenky i jej hostitelia, významné opeľovače.

Preto pozor na jarný drahokam!

Tento druh zlatenky má ešte jednu, letnú generáciu, ktorá parazituje u menších druhov rodu čalúnice a nie je až taká nápadná.

Pokiaľ mi je známe, žiaden iný druh našej zlatenky sa takto nespráva a tak si môžete byť s určením aspoň tohoto druhu v skorej jari istý - i keď určovanie zlateniek vôbec nie je jednoduché...

Palo Deván
Trenčín

O čem vypovídají šneci

Mezi časté návštěvníky Bílých Karpat patří i přírodovědec s širokým záběrem RNDr. Vojen Ložek, DrSc. z Prahy.

Původem biolog-zoolog působil dlouhodobě jako paleontolog v Geologickém ústavu Akademie věd ČR. V současné době pracuje i na Agentuře pro ochranu přírody a krajiny, kde se například uplatňuje v posudcích výstavby dálnic. Přes svůj věk (78) v naší oblasti každoročně aktivně zkoumá výskyt nejen živých šneků, ale na vytípaných

lokality vyhrabuje i ulity měkkýšů zachované ve vápenných uloženinách poledové doby. Pro představu: jedná se nejen o velké šnecy typu hlemýždě zahradního (do 4,5 cm) a páskovky (do 2 cm), ale i o druhy, které sotva dosahují dvou milimetrů. Ty však v laboratoři vyplavou nahoru jak z usušených vzorků povrchů půdy a hrabanky tak z vápenných zemin po vložení do vody, neboť jsou duté.

Dr. Ložek vykonává tuto práci nejen proto, aby mohl vykazat pěkný seznam vzácných objevů (má jich dodnes zjištěných kolem 110 druhů jen na území mo-

ravském), ale především aby se dozvěděl, jak Bílé Karpaty vypadaly v dávné minulosti. Dr.

Ložek tedy nedělá jen vědu pro vědu, ale považuje za stěžejní úkol vyřešit krajinou historii.

Během jedné pozdní večere po terénní práci v červenci 2002 nám laskavě vypověděl podrobnosti, které na těchto stránkách s jeho souhlasem zveřejňujeme.

Jan W. Jongepier

Pěnovce

Ke zjištění dřívější podoby krajiny vede v Bílých Karpatech pouze jedna cesta a to jsou šneci - jediné fosilie, které jsou (na rozdíl od pylu) v této krajině v patřičném množství k dispozici. Tyto fosilie jsou zde vázány na ložiska pěnovců, tj. na vysrážený uhličitán vápenatý (CaCO_3) z pramenů, řídčeji na jiné vápenné zeminy.

O přítomnosti této látky, která je rozšířená po celých Bílých Karpatech, už věděli naši předci - viz místní jména jako Vápenky nebo Vápenice.

Největší pěnovcová ložiska byla objevena na Bylničkách východně od Bytnice, v dolině u bývalé odchovy proti nádrži Ordějov u Bánova a na Modré vodě u Komně. Zajímavými místy jsou především pramenné potoky, blízko pod pramenem. Tam se mohou vytvářet celé série stupňů (teras), jako např. u Heriánova lazu na Bylničkách. Tyto stupňoviny se začínají tvořit, jakmile se do vody dostane nějaká překážka, např. padlý strom, který začne inkrustovat při přetékání vody. Tím začíná stoupat hráz, za

plž trojzubka (*Chondrula tridens*)

kteřou se vytvoří vápenitý (kalci-trofní) mokřad. Slavným evropským příkladem jsou Plitvice v Chorvatsku, kde je hráz vysoká 70 m. V současné době se tyto hráze už většinou netvoří.

Svědectví

Na vybraných lokalitách, kde tyto procesy dříve probíhaly, musí průzkumníci zaprvé odkrýt profil, který ukazuje střídaní se vrstvy hornin, usazenin. Nahoře se nachází zeminný materiál (přepi-vená hlína nebo i suť), ale s postupující hloubkou je půda více a více prosycovaná uhličitánem, ve kterém jsou zachované ulity. Hluběji pak převládá čisté pěnovcová uhličitánová sedimentace.

Už jen samotné nálezy čistých pěnovců v údolích o něčem svědčí. V době jejich vzniku byly na těchto místech svahy zpevněné a tedy nebyly zdrojem přínosu splachů půdy. Ve stavbě pěnovcových lžisek se tak odrážejí dřívější klimatické změny: v suchém období se např. tvorba uhličitánu zastavila a ložisko se pak překrylo půdou nebo suti.

Šnečí fauna je úzce vázaná na místní horniny i vegetaci. To znamená, že podle jejich druhové skladby lze vyčíst, jestli lokalita byla mokřadem, lesem nebo zde bylo bezlesí. Například na Bylničkách je možné podle nálezů ulit v povrchové půdě poznat, že zdejší pastviny měly v době plného valašského hospodářství až stepní charakter.

Konkrétně o tom svědčí stepní druh plž trojzubka (*Chondrula tridens*), který se tu v současné době nevyskytuje. Donedávna však ještě žil poměrně vysoko v horách na Ploščinách u Valašských Klobouk nebo na sušším a teplejším místě u Hrubé Vrbky na Hornácku.

Podle přítomnosti určitých druhů lze dokonce zjistit, odkud pocházel přínos jejich ulit. U Ordějova (kde jde o údolní nivu) je zachycena nejen původní fauna tamního močálu, ale i fauna, která byla přinášena vodou

řasnatka *Macrogastera latestriata*

z potoka nebo splachem ze svahů výše v údolí.

Stepi a lesy

Bílé Karpaty skrývají ještě řadu záhad. K největším patří jednak vymizení řady lesních druhů, na druhé straně výskyt stepních druhů spolu s lesními.

V klimatickém optimu pole-dové doby zde došlo k rozvoji lesních společenstev v nejnižších polohách. V sedimentech byly nalezeny druhy měkkýšů, které z nevyjasněných důvodů z Bílých Karpat vymizely. Stálo to zřejmě v důsledku toho, že jsou citlivé na zásahy do lesních porostů, jako je (i dočasné) odlesnění nebo změny dřevinné skladby. Dobrým příkladem je karpatská endemická řasnatka *Macrogastera latestriata*, která se dodnes v Bílých Karpatech zachovala na jediné

lokalitě - v rokli pod Chmeřovou na Slovensku. K tomu se současně s dokonale vyvinutou bohatou lesní faunou objevovaly některé stepní druhy, které se tam dnes nevyskytují, např. u Ordějova. To znamená, že v tom prostoru musely dřívě být alespoň malé otevřené, bezlesé plochy. Nabízí se pro to dvě vysvětlení: buď bylo dotyčné místo v pravěku osídlené a probíhala tam pastva nebo tyto plochy vypásala divoká zvěř, jako tur, bizon, divoký kůň, možná i los.

Žitovka *Granaria frumentum*

V současné době v Bílých Karpatech nemá podnebí stepní ráz. Travní porosty mají sice teplomilný charakter, ale skládají se z rostlin, které jsou náročnější na vlhkost. Chybějí typické stepní rostliny jako kozinec rakouský nebo mochna písečná. Ale žije tu např. žitovka *Granaria frumentum*, druh s jihoevropským rozšířením, který najde i malé otevřené teplé plochy jako skalní útvary v lese. V Bílých Karpatech se vyskytuje v předhůří, např. u Hluku, ale také v údolí Veličky, např. v národní přírodní rezervaci Zahrady pod Hájem, nad Javorníkem a na Že-

rotině nebo mezi vinicemi. Zajímavé však je, že tento měkkýš byl dřívě rozšířen daleko více než je tomu dnes, dokonce i ve vyšších polohách, kde po něm dnes není ani stopy.

Dalším druhem, který svědčí o poměrech v tomto pohoří, je měkkýš o málo více než milimetr velký, plž vývěrka (*Alzoniella slovenica*). Je slepý, žije v podzemních vodách a nepřežije hlubší, dlouhodobé promrznutí půdy. V rámci Českých zemí se objevuje jen v Bílých Karpatech, na západním Slovensku je však hojnější. Jeho zdejší výskyt naznačuje, že už v ledové době zde vládlo podstatně příznivější podnebí než více na severu. To by mohlo znamenat, že zde přežily i náročnější druhy.

Sesuvy a bradla

Co dělá z Bílých Karpat - přestože leží na flyši - území na měkkýše bohaté, je velké množství malých sesuvů. Na ně jsou vázány buď vápnitě vývěry nebo obnažená čerstvá zemina, která není postižená větráním a proto jsou sesuvy pro šneky důležité. Významná jsou i vápencová bradla na slovenském území, na která je vázaná řada druhů nevyskytujících se jinde v pohoří.

Dále jsou Bílé Karpaty zajímavé tím, že jsou v rámci českých zemí jediným pohořím s výrazným jižním vlivem. Jihozápadní polovina nemá původní jehličnaté dřeviny, jen na Valašsku je původní jedle. Pohoří má i zvláštní pozici, protože je vsunuté mezi dva velké výběžky panonských nížin - Dolnomoravský úval a Povážské podolie. Navíc hřeben protíná několik průlomových údolí (jako Vlárský průsmyk), podél nichž se do pohoří dostávaly teplomilné prvky. Všechny tyto jevy a kombinace vedou k tomu, že horší lesní šneci zasahují až do nížin, např. v případě Bažantnice u Strážnice, což není známo z jiných teplých území.

Bílé Karpaty nelze srovnávat ani s Beskydy, které jsou součástí většího komplexu moravských

plž vývěrka (*Alzoniella slovenica*)

Karpat, kde téměř není kontakt s nížinami. Bílé Karpaty jsou naopak osamocené a také místy nemají žádné předhoří. Jedinou srovnatelnou oblastí, a také biosférickou rezervací, je národní park Poloniny na východním Slovensku na hranici s Ukrajinou a Polskem. Zejména Nízké Poloniny jsou výškově podobné a mají rovněž podobný podklad. Hospodářský způsob byl valašský, tedy stejného typu jako v severní a střední části Bílých Karpat. To se odráží i v lesní vegetaci, ve které převládá buk a kromě jedlí nerostou jehličiny. Také tam jsou obrovské louky a pastviny, ale vcelku je to oblast chudší na druhy rostlin i živočichů.

Ve srovnání s dalšími chráněnými krajinnými oblastmi a národními parky, je kouzlo krajiny Bílých Karpat v tom, že zdejší obyvatelé jsou pořád spjatí s přírodou a stojí poměrně daleko od globální civilizace. Zde lidé zůstali po mnohých generacích dodnes, zatímco jinde v naší zemi šli do velkých měst a už se nevrátili. V Bílých Karpatech ještě žije folklór, udržují se tradice a na Hornácku se můžeme ještě setkat s lidmi, kteří vyslovují tvrdé „I“. Z tohoto hlediska spíše tato oblast v rámci České republiky nejlépe podstatu biosférické rezervace - kterou je provázanost člověka s přírodou.

Vojen Ložek
Praha - Smíchov

O tom, proč se nevyplácí křičet

Na malém potoku, nedaleko vsi co se jmenuje Hrubá Vrbka, býval rybník. Už je to dávno a dnes už to neplatí. Jdete-li po cestě nad potokem uvidíte jen ohromná křoviska a pod nimi jakýsi hlinitý val. To je zbytek hráze, co kdysi zadržovala vodu. Na té hrázi, skryta okolními keři, stojí prastará vrba. Její našikmený kmen je široký a mozočnatý, po celé délce rozpuklý. Ta puklina se směrem dolů rozšiřuje a odhaluje tak prostornou dutinu, vystlanou suchoučkým listím. Výtečná skrýš pro zvířátka, báječný domeček.

O tenhle domeček se kdysi rozpoutal nesmířitelný boj. To bylo v době, kdy tu ještě po rybníku zbývala alespoň mělká vodní louže. Jednou zjara sem přiletěl kačer. Byl sám a kachničku si teprve hodlal najít. Vrbový domeček na hrázi se mu hned zalíbil a tak začal s jeho úpravou. Vyčistil vchod i dno dutiny a na suché listí nanosil hromádku suché trávy. Když to všechno udělal, vydal se na průzkum tůně a také najít něco k snědku, však si to zasloužil.

Kačer byl pryč jen pár chvil, když tu se na staré hrázi objevil zajíc. Přivandroval zdaleka, až kdesi od Lipova a byl velice unavený. Když uviděl dutinu vystlanou suchým listím a trávou hupl do ní a v tu ránu blaženě usnul.

Nespál však dlouho. Po nějakém čase se do domečku vrátil pan domácí. Když kačer uviděl ve svém pelišku zajíce, nastalo pozdvižení. Vzbudil jej a takto se do něj pustil:

„Co tu děláš, ušatče? Okamžitě zmiz! To je můj domeček. To já jej objevil a obsadil!“

Probuzený zajíc chvíli jen tak mžoural a potom mávl otráveně tlapkou.

„Co na mne křičíš, placatý zobáku? Vidiš přece, že je to můj domeček! Kdopak tu leží? Ty, nebo já?“

„Co to povídáš za nesmysly?“ podivil se kačer. „Jak můžu ležet ve svém domečku, když běhám po venku a sháním něco na zub? Hmmm....., vlastně

do zobáku.“

„Tak to vidiš“, opáčil se zadostiučiněním zajíc. „Po okolí trajdáš, na žaludek myslíš, ale starat se o domov, to ne! A potom přijdeš a mne, domácího, z jeho pelišku vyhazuješ. Kdepak je na světě spravedlnost?!“ rozlítil se naoko zajíc a klidně se roztahoval v kačerově domečku, jako by mu opravdu patřil.

„To se mi snad jenom zdá. To nemůže být pravda!“ rozkřičel se kačer z plných plic. „Takový zlosyn, zloděj a povaleč se dovolává spravedlnosti! Jakkak to přijde, aby ten, kdo nic nedělá, si užíval a druhý, pracovitý, aby pak trpěl? Vždyť já ten domeček našel a upravil. Veškeré větve a kameny jsem z dutiny odnesl, heboučkou trávou a listím ji vystlal. To abych připravil pokojík pro moji ženičku, kterou sem chystám přivést.“

Zajíc, když uslyšel ten hlasitý nářek kačera, vyskočil a zle zasýčel.

„Přestaň už kvákat, hlupáku. Křičíš, jak by tě na noze brali. Ještě tě liška či jestřáb uslyší a je s námi oběma konec. Prostě jsi prohrál, protože já jsem z nás silnější a nepřej si, abych se s tebou utkal. Leť prostě jinam, já už se odtud nehnu. Vždyť i já se oženit chystám a cože lepšího bych mohl své paní nabídnout než domeček útulný, kačením sluhou uklizený,“ dodal zajíc posměšně a chystal se znovu zalehnout.

Jemine, to neměl říkat. To tedy kačera teprve rozčlivil a ten začal křičet, že by jej slyšeli až na kopci v Kuzelově. Dříve však, než se jeho křik natočil ztišil, aby mu bylo alespoň trochu rozumět, praskla nedaleko v křoví suchá větvička a vedle kačera se jako duch objevil veliký lišák.

„Dobrý den, přátelé,“ protáhl líně a lehce se uklonil oběma rivalům. „Už zdaleky slyším, že se tu něco děje a tak si říkám, copak je nového v mém krásném revíru? Kdopak to tu křičí a mé vzletné myšlenky ruší? To musím vyšetřit.“

První se z leknutí vzpamatoval zajíc a jakkoli vyděšen, snažil se zachránit situaci.

„Omluvte nás, pane revírní. Jakousi drobnou při jsme tu měli, ale už je to v pořádku. Tady přítel vše pochopil. Teď odletí a zase bude klid. Nikdo už nebude rušit vaše skvělé myšlenky.“

Jenže kačer, který nepoznal vážnost situace, místo aby před lišákem odletěl, rozhořčeně spustil.

„Jaképak pochopil? Nic jsem nepochopil. Ty dřepíš v mém domečku a já že mám odletět? Slyšíte to také, liško? Slyšíte toho drzého zajíce? No fekněte něco!“

„Za..jistě sly..ším,“ odvětil lišák poněkud trhaně, snaže se nevyprsknout smíchy nejen nad celou situací, ale zejména pro to oslovení „liško“, kterým jej kačer uctil.

„Co tedy mám dělat? Poradte mi, liško. Nebo nás rozsudte,“ žadonil kačer, pořád si nevědom vážnosti situace.

„Soudit vás? No to snad ne! Cožpak jsem

nějaký soudce z lidu?" odvětil lišák. Potom se podíval na kačera zkoumavě a navrhl: „Poradit. Poradit vám ale mohu, můj milý příteli. Pojďte se mnou tady opodál, na druhou stranu hráze. To aby zajíc mé rady neslyšel. A vy,“ obrátil se k zajíci, „vy tu počkejte dokud se nevrátíme. I vás potom vyslechnu.“ S těmito slovy se lišák otočil a následován pítroublým kačerem zmizel v hustém křoví.

„No tedy! To bylo o fous,“ vyhrkl pro sebe vyděšený zajíc. „Tady nezůstanu ani minutku. S takovým lišákem mazaným za zády bych tu stejně dlouho neobstál. A tento domeček? Na něm mi vůbec nezáleží. Cožpak ten kačer ukřičený opravdu

nepochopil, že zajíci takových pelechů nemají a po volném nebi nad hlavou touží. Jen bych tu v klidu přespal a šel bych zas dál. Ech, ten ukřičený hlupák!“ S těmito slovy se zajíc naposled rozhlédl po vrbovém domečku. Potom z něj vyskočil a utíkal, co mu síly stačily.

Netrvalo dlouho, ve křoví to lehce zašustilo a lišák stál před vrbou. Když zjistil, že zajíc tu na něj nečeká, mávl jen tlapou a stull se na suchou trávu do uklízeného pelišku. Večeře mu sice utekla, ale kachnu k obědu přece nemívá každý den.

Pavel Bezděčka
ilustrace J. Kremláček

Česko-slovenský slovníček

V minulém čísle tohoto časopisu jsme udělali první krok k vytvoření česko-slovenského (nebo chcete-li, slovensko-českého) slovníčku na pokračování. Ten byl zaměřený na ovoce a zeleninu. Dnes se podíváme na ptactvo.

Těžko dávat přesná čísla, ale zhruba třetina ptačích jmen je v obou jazycích totožná nebo velmi podobná. První případ tvoří většinou běžné druhy jako bažant, drozd, havran, holub, hrdlička, kavka, kormorán, krkavec, labuť, lyska, potápka, sojka, sokol, sova, straka, volavka a samozřejmě i vrabec. Pozor ale na sokola...!

Jména příliš podobná, než abychom je zařadili do slovníčku, jsou např. červenka (slovensky červienka), dudek (dudok), husa (hus), jestřáb (jastrab), kachna (kačica), kukačka (kukučka), orel (oroľ), skřivan (škovránok), slavík (slávik), sýkora (sýkorka), vrána (vrana) nebo žluna (žlňa).

V následujícím seznamu jsou uvedeny pouze ty případy, kdy se jména liší víc nebo jsou úplně rozlišná. Kritický čtenář v něm určitě najde nějaké pěkné „chytáky“. Věděli jste, že například české káně není slovensky kaňa a slovenská čajka není česky čajka? Je jich však ještě několik dalších!

Pavel Bezděčka
Jan W. Jongepier

<i>ptáci</i>	vtáky	moták	kaňa
bělořit	skalariik	moudivláček	kúdelníčka
bramborníček	přhřaviar	pěnkava	pinka
brkoslav	chocholáč	pěvuška	vrchárka
budníček	kolibkárik	polák	chocholiačka
bukač	bučiak	poštoľka	sokol
cvrčilka	svrčiak	puštík	sova
čáp	bocian	racek	čajka
čečetka, čížek,		rákosník	šašiniarik, trsteniarik
konopka, zvonohlík	stehlík	rehek	žltouchvost
čejka	cibík	rorýs	dážďovník
datel	tesár	skorec	vodnár
dílask	glezg	skřivan	škovránok, uškárik
chocholouš	pipiška	slípka	sliepočka
chřástal	chriašťať, chrapkáč	strakapoud	dateľ
jiříčka	beloritka	střízlík	oriešok
kalous	myšiarka	sýc, sýček	kuvík
káně	myšiak	sýkořice	túzatka
konipas	trasochvost	šoupálek	kôrovník
koroptev	jarabica	špaček	škorec
kos černý	drozd černý	fuhyk	strakoš
křivka	krivonos	vlaštovka	lastovička
kulišek	kuvičok	víha	včelárik
ledňáček	rybárik	výřeček	výřik
lejsek	muchárik	zedníček	murárik
linduška	labtuška	zvonek	zelienka
mandelík	klakľa	žluva	víha

Konipas nebo trasochvost?

Zkoumáme životní prostředí

Už od pradávna lidé skladovali hromady jídla a pití, aby přestáli dlouhé zimy a nepříznivé období. Dnes si již při nákupu v obchodě ani neuvědomujeme, že zde všelijaké barevné obaly kdysi nebyly. A z čeho jsou vlastně obaly vyrobeny? To je právě otázka pro chytré děti!

U obrázku každého obalu zjistěte:

- jak se jmenuje hlavní surovina, z které je obal vyroben (to znamená, že skleněná láhev není vyrobená ze skla, ale z ...?)
- v atlasech vyhledejte, v jakých oblastech a státech se tato surovina těží.

Z jarní přírody

Kdy najdete v lese nejvíce kvetoucích bylin? Určitě na jaře! Na jaře je v lese nejvíce světla, protože stromy ještě nemají listy. Rostliny spěchají vykvést a plodit dříve než se stromy olistí. K tomu jim slouží zásoby živin uložené pod zemí v orgánech, kterým říkáme cibule, oddenky, hlízy a podobně.

Vaším úkolem je přiřadit k zobrazeným rostlinám jejich podzemní orgány a jejich správné názvy.

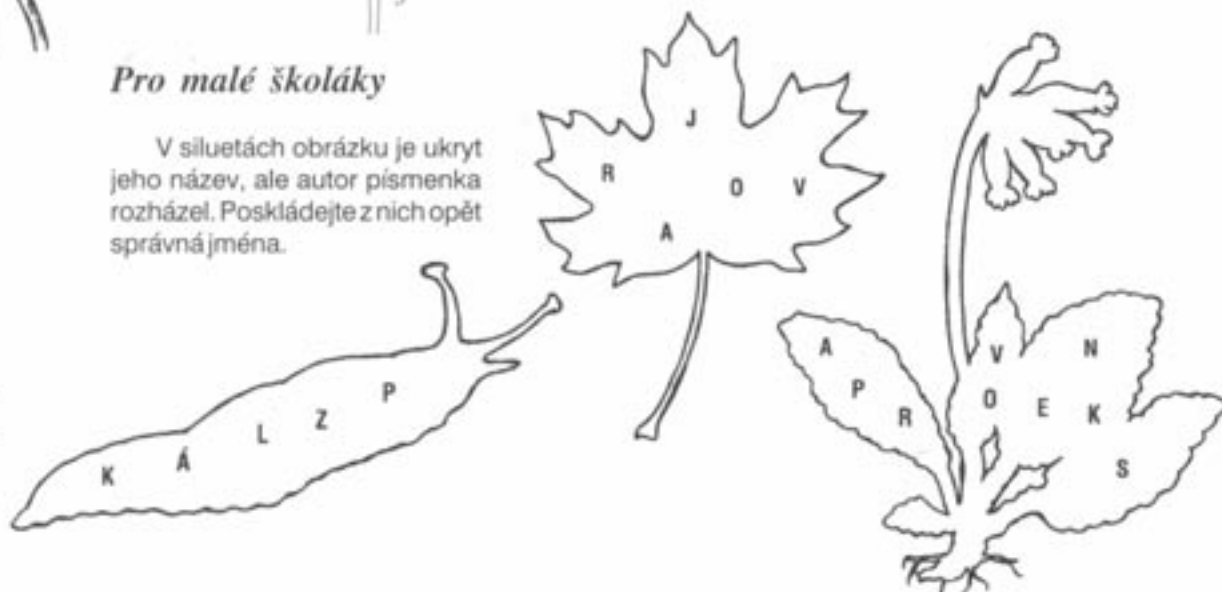
sněžěnka předjarní
dymnivka dutá
sasanka pryskyřníkovitá

cibule
hypokotylní hlíza
oddenek

Pro malé školáky

V siluetách obrázku je ukryt jeho název, ale autor písmenka rozházel. Poskládejte z nich opět správná jména.

Vážení čtenáři,

V prvním čísle letošního ročníku opět naleznete složenku na zaplacení předplatného časopisu Bílé - Biele Karpaty. Předplatné můžete rovněž uhradit bankovním převodem na číslo konta 144 324 6389/0800, Česká spořitelna, Veselí nad Moravou, variabilní symbol 2000, konstantní symbol 0308. V tomto případě nezapomeňte uvést účel platby a vaši adresu. Na Slovensku můžete uhradit předplatné na adrese: Centrum environmentálních aktivit, Legionárska 5, 911 01 Trenčín osobně nebo složenkou typu C. Výše předplatného zůstává 80 Kč/Sk.

Poděkování

Chceme poděkovat všem, kteří přispěli na časopis vyšší částkou, než je předplatné. Zvláštní poděkování patří těmto osobám:

V. Jál z Pitína (580,- Kč), R. Janisch z Brna (500,- Kč), E. Jočková z Veselí nad Moravou (500,- Kč), L. Ryba z Pardubic (500,- Kč), K. Filipová z Prahy - Krče (400,- Kč), M. Marenčák z Chrudimi (300,- Kč), M. Sedlářová z Veselí nad Moravou (300,- Kč), M. Štecher z Korytné (300,- Kč), J. Tománek ze Štítné nad Vláří (300,- Kč).

Děk patří též paní V. Orlovské (Bystřice pod Lopeníkem) za 250,- Kč a panu V. Trapplovi (Hodonín) za jeho příspěvek 222,- Kč.

Dále děkujeme za příspěvek štedrých 200 Kč:

Z. Benda (Uherský Brod), A. Cimala (Veletiny), M. Daněk (Hodonín), J. Havelka (Brno), J. Hořák (Strážnice), M. Hudeček (Blatnička), J. Konečný (Veselí nad Moravou), J. Maňák (Louka), D. Mareková (Otrokovice), J. Neužil (Brno), E. Salvetová (Bojkovice), M. Stránský (Staré Město u Uh. Hradiště), J. Šipr (Kuřim), J. Šuhaj (Bohumín), F. Trojek (Boršice u Blatnice), J. Tyl (Kyjov), Mgr. R. Vícha (Zlín).

Za příplatek o celkové výši od 120 do 180 Kč děkujeme těmto čtenářům:

M. Bača (Slavičín), rod. Binderova (Strážnice), M. Blažková (Jablonec nad Nisou), G. Brezinová (Rožnov pod Radhoštěm), J. Kadlec (Napajedla), K. Kliegr (Pardubice), Z. Machová (Staré Město u Uh. Hradiště), L. Odstrčilová (Uherské Hradiště), V. Strapina (Brumov-Bylnice), M. Ušáková (Bojkovice).

Za zaokrouhlení příspěvku na 100 Kč děkujeme předplatitelům:

J. Barbořiková (Štítná nad Vláří), K. Buš (Strážnice), M. Čaňo (Březová), J. Fanta (Moravský Písek), J. Goňa (Rokytnice), Z. Habrovanský (Staré Město u Uh. Hradiště), A. Hozáková (Velká nad Veličkou), ing. J. Hrdina (Uherský Brod), K. Chourová (Praha - Žižkov), J. Karásek (Lipov), J. Kodrík (Uherský Ostroh), J. Kostka (Vlčnov), J. Lípa (Radějov), J. Lovecká (Bystřice pod Lopeníkem), P. Machovský (Vizovice), M. Majzlíková (Luhačovice), J. Nešpor (Uherský Brod), O. Pavková (Hodonín), M. Pazderová (Veselí nad Moravou), R. Pešek (Bojkovice), K. Písecký (Radnice), L. Piškulová (Strážnice), Z. Pojezný (Vnorovy), A. Přidal (Brno), V. Přikryl (Skalička u Hranic), A. Sumec (Brno), Z. Ševčík (Pitín), H. Šimková (Praha 8), F. Šišlák (Horní Lideč), P. Šuranský (Luhačovice), M. Trmka (Hodonín), K. Vincenecová (Průhonice), V. Zich (Rohatec), M. Žáková (Kunovice).

Také děkujeme 38 obcím za jejich podporu časopisu. Zaprvé je to obec Velká nad Veličkou, která přispěla 2.000,- Kč, pak obce Kněždub, Javorník, Lipov, Luhačovice, Rokytnice, Slopné a Strání, které všechny poslaly částku 1.000,- Kč. Obce Tasov přispěla částkou 800,- Kč, Březová 700,- Kč a Haluzice 600,- Kč. Po 500,- Kč poslaly obce Blatnice, Blatnička, Bojkovice, Boršice u Blatnice, Bystřice pod Lopeníkem, Dolní Lhota, Hluk, Hroznová Lhota, Loučka, Pitín, Radějov, Suchov, Újezd, Valašské Klobouky. Částku 300,- Kč jsme dostali od obcí Louka, Nezdenice, Petrov, Poteč, Starý Hrozenkov, 200,- Kč přispěly obce Horní Lhota, Hostětín, Komňa, Malá Vrbka, Nová Lhota, Vyškovec, Záhrovice.

Doufáme, že i v roce 2003 nám svou podporou pomůžete.

Redakce

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávají: Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty o.p.s., Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty (Veselí nad Moravou), Regionální pobočka Společnosti pro trvale udržitelný život Bílé Karpaty (Uherské Hradiště) a Centrum environmentálních aktivit (Trenčín) ve spolupráci se Správou CHKO Bílé Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty (Luhačovice).

Finanční podpora: Ministerstvo životního prostředí ČR

Kontaktní adresy:

VIS Bílé Karpaty

Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel., fax: 518 322 545
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz
Jan W. Jongepier

Regionální pobočka STUŽ Bílé Karpaty

Palackého nám. 293
686 01 Uherské Hradiště
tel., fax: 572 551 637
e-mail: stuz@uh.cz
Jana Hajduchová

CEA

Legionárska 5
911 01 Trenčín
tel., fax: 032 / 640 0400
e-mail: cea@changenet.sk
Richard Medaľ

Redakce: Pavel Bezděčka, Katarína Devánová, Božena Gajdová, Jana Hajduchová, Jan W. Jongepier, Richard Medaľ, Vlasta Ondrová, Pavel Popelka, Jiří Pšurný

Autoři fotografií: L. Hrouda (titulní strana), Jan W. Jongepier (zadní strana obálky), Jana Hajduchová (str. 1, 6, 13, 21), Richard Medaľ (str. 2, 3), Michaela Křížová (str. 4), Pavel Popelka (str. 5, 12), Josef Dufek (str. 8), Rastislav Hauk (str. 9), Ján Čičko (str. 10), archiv (str. 11,14,16,18,19).

Kresby: J. Kremláček (str. 22).

1. číslo ročníku 2003 vychází v březnu 2003

Reg. č. 7428, ISSN 1211 – 3638, Ročník VIII, číslo 1, náklad 2000 ks, cena 20 Kč, 20 Sk

Tisk: Agentura NP, Staré Město u Uherského Hradiště

Výplněně hrázeno v hotovosti
Distribuce v ČR povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E 12382.

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty
Bartoňovské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 20 Kč, 20 Sk